

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Begränsade rättigheter till ett villkorat stöd

**En kvalitativ studie om professionellas upplevelse av
papperslösa offer för människohandels rätt till stöd**

Författare: Jelena Bezbradica

Masteruppsats 30hp (SOAM 21)

VT 21

Handledare: Emma Söderman

Abstract

Author: Jelena Bezbradica

Title: Begränsade rättigheter för ett villkorat stöd – en kvalitativ studie om professionellas upplevelse av papperslösa offer för människohandels rätt till stöd

Supervisor: Emma Söderman

Assessor: Lina Ponnert (huvudbedömare) och Tina Mattsson (medbedömare)

A secure living for undocumented victims of trafficking is knowing that the security exists – and that there is a possibility to be offered and provided support. The purpose of this study is to examine the work against human trafficking for sexual purposes, more specifically the study examines what support undocumented women, that are victims of trafficking, are entitled to in Sweden. Furthermore, this study aims to examine and analyze support through a rights perspective. The study is based on ten semi-structured interviews with professionals that works in the public sector and non-profit sector. The theoretical frameworks of this study are Hannah Arendt's theory "the right to have rights" and T H Marshall's (social) citizenship theory. The result of this study shows that undocumented victims need support, but encounter obstacles that limit their right to gain support. The support by the public sector is linked to cooperate with law enforcement authorities. The result also shows that the right to have rights are established if the victim has a residence permit. Without a residence permit – the support becomes limited. In a case of limited support, a final alternative emerges: a return to the country of origin. The final discussion in this study argues that there is a conditional and time-limited support for undocumented victims of trafficking for sexual purposes.

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till alla intervjupersoner som tagit av sin arbetstid att delta i studien. Det har varit lärorikt att få intervju er. Utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra!

Att skriva en studie på egen hand, speciellt under rådande pandemi, har sina perioder av ensamhet och vilshenhet. Jag har haft turen att få en hjälpsam och stödjande handledare. Jag vill ägna ett stort tack till min handledare Emma Söderman vid Lunds universitet. Våra handledningstillfällen har gett mig ledning, inspiration och varit peppande! Du har varit ovärderlig.

Jag vill även tilldela ett stort tack till familj och vänner för ert stöd och motivation under uppsatsens gång.

Lund, maj 2021

Jelena Bezbradica

Innehållsförteckning

1. PROBLEMFÖRMULERING	6
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.2 ÄMNES- OCH SAMHÄLLSRELEVANS	8
1.3 BEGREPPSDEFINITIONER	9
1.4 AVGRÄNSNINGAR	9
1.5 DISPOSITION	9
2. BAKGRUND	10
2.1 MÄNNISKOHANDEL	10
2.2 PAPPERSLÖSHET	11
3. TIDIGARE FORSKNING	13
3.1 FENOMENET MÄNNISKOHANDEL	13
3.2 EXPLOATERING	14
3.3 PAPPERSLÖSA KVINNOR INOM MÄNNISKOHANDEL	15
3.3.1 Offer för människohandel	15
3.3.2 Juridisk status och rättigheter	16
3.4 SOCIALT ARBETE	18
3.4.1 Socialt arbete och offer för människohandel	18
3.5 AVSLUTANDE KOMMENTARER	21
4. TEORI	23
4.1 VEM HAR RÄTT TILL RÄTTIGHETER OCH VILKA BLIR RÄTTIGHETSÄGARE?	23
4.1.1 Rätt till rättigheter – exemplet våldsutsatta kvinnor	25
4.2 MEDBORGARSKAPETS ANKNYTNING TILL RÄTTIGHETER	27
4.2.1 Välfärdsskyddets krav på medborgarskap – ett exempel	28
4.3 AVSLUTANDE KOMMENTARER	29
5. METOD	30
5.1 FÖRFÖRSTÄELSE	30
5.1.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt: Socialkonstruktionism	30
5.1.2 Tillvägagångssätt	32
5.3 VAL AV KVALITATIV METOD	34
5.3.1 Kvalitativ intervju	34
5.4 URVAL	36
5.4.1 Redovisning av informanter	38
5.5 TEMATISK ANALYS	39
5.6 TILLFÖRLITLIGHET	41
5.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	43
6. RESULTAT OCH ANALYS	45
6.1 ATT VARA OFFER FÖR MÄNNISKOHANDEL OCH LEVA I PAPPERSLÖSHET	45
6.2 OLIKA VÄGAR TILL BEGRÄNSAT STÖD	50
6.2.1 Papperslösas relation till rättsväsendet	52
6.2.2 Papperslösas relation till civilsamhället	62
6.3 ÅTERVÄNDANDE	65
6.4 AVSLUTANDE KOMMENTARER	67
7. SLUTDISKUSSION	69
8. REFERENSLISTA	74

9. BILAGOR.....	81
BILAGA 1	81
BILAGA 2	82

1. Problemformulering

Människohandel är en komplex företeelse som innebär ett utnyttjande av andra människor på ett hänsynslöst och cyniskt sätt (prop. 2009/10:52). Människohandel för sexuella ändamål är ett brott och straffbelagd enligt Brottsbalken (1962:700) 4 kap. 1§. I Sverige sker ett aktivt arbete att motverka människohandel för sexuella ändamål, men det är ofta komplicerat då brottet sker i det dolda (Bromfield, 2015; Davis och Tummala-Narra, 2016). Arbetet att bekämpa människohandel innebär samtidigt att uppmärksamma och identifiera de som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål och hjälpa dem att dra sig ur det grova utnyttjandet och de slaveriliknande formerna.

Med sin komplexa problematik är människohandel en prioriterad fråga i Sverige. En problematik som berör frågor om mänskliga rättigheter, migrationsfrågor, jämställdhet mellan kvinnor och män samt sociala problem som fattigdom. Förebyggandet och bekämpandet av människohandel innebär att både kriminalisera och att arbeta förebyggande (prop. 2009/10:52). Sverige har ratificerat FN:s och EU:s konventioner som syftar till ett arbete att stödja offer för människohandel (Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36 och United Nations, 2000). Sverige har därmed en skyldighet att ge stöd till personer som är utsatta för människohandel. Arbetet att värna om offer för människohandel handlar inte bara om att skydda och ge stöd till svenska medborgare. En överrepresenterad grupp som utnyttjas inom människohandel i Sverige är utländska kvinnor (Jämställdhetsmyndigheten, 2019a). Människohandel är en migrationsprocess och innebär att kvinnor från olika delar av världen transporteras till länder där efterfrågan finns och tvingas att sälja sex. I många fall vilseleds kvinnor och efter hon anlant till destinationslandet eller Sverige vet hon inte vad som väntar henne (Lazardis, 2001). Hon blir exploaterad och utnyttjad – och är nu i behov av hjälp och stöd för att ta sig ur.

Prostitution har varit ett prioriterat forskningsämne där (den utländska) kvinnan analyserats ur ett offerperspektiv (Doezema, 1999; Hickle, 2016; Hyland, 2010; Vuolajärvi, 2019). Tidigare studier i internationell och svensk kontext har diskuterat hur man försökt reglera kvinnliga migranter som säljer sex vilket medfört risken att de placerats i förvar, avvisats eller utvisats (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Musto, 2010; Orme och Ross-Sheriff, 2015; Månsson, 2018). Alvarez och Alessi (2012)

menar att ämnet människohandel inte diskuterats i stor utsträckning i socialt arbete. Ett perspektiv som inte analyserats och problematiserats i lika stor utsträckning inom svensk forskning i socialt arbete är icke-medborgaren som är eller misstänks vara offer för människohandel. Med bakgrund av tidigare forskning som problematiserat särbehandlingen mellan medborgaren och icke-medborgaren som säljer sex i Sverige, vill jag i den här studien undersöka papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamåls rätt till det utformade stöd som ska omfatta de som fallit offer för människohandel i Sverige (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b). Att leva i papperslöshet innebär att leva i en daglig risk och utsatthet med begränsade rättigheter (Kmak, 2020). Hur hanteras problematiken när individen både är offer för människohandel *och* lever i papperslöshet av det svenska samhället? Har deras juridiska status påverkan på deras rätt till stöd? Förståelsen av hur papperslösa offer för människohandel bemöts i det svenska samhället är avgörande för att kunna fortsatt motverka och bekämpa människohandeln. Det är därför av stor vikt att belysa hur stödet för papperslösa offer för människohandel är utformat och ser ut i praktiken i det svenska samhället, ur ett rättighetsperspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syfte med studien är att undersöka arbetet mot människohandel för sexuella ändamål, mer specifikt undersöks vilket stöd papperslösa kvinnor, offer för människohandel, har rätt till i Sverige. Utifrån intervjuer med professionella inom offentlig och frivillig sektor undersöks och analyseras stöd ur ett rättighetsperspektiv.

- Hur är arbetet inom socialt arbete utformat för att stödja och skydda papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål?
- Hur kan ovanstående fråga förstås och studeras ur ett rättighetsperspektiv?

1.2 Ämnes- och samhällsrelevans

Laura Agustín (2007) menar att samhällsaktörer besitter makt i att definiera sociala problem då det har en påverkan på *vad* och *vilka* som omfattas i denna definition:

”The power to define problems, terms and solutions rests with a social agent, who debate how to get Others to behave differently, even save them from themselves – the disadvantaged, unruly, victimized, unhappy, offensive, addicted” (Agustín, 2007:194).

I detta citat förklarar Agustín (2007) samhällsaktörers makt över hur andra bör uppträda och bete sig. Sociala problem är sociala konstruktioner som enligt Agustín (2007) är föränderliga. Människohandel som ett socialt problem tillhör sexhandelns (läs: prostitution och människohandel) långa och breda historia och har med tiden avgränsats till ett socialt problem i lagstiftning med dess utmärkande tvångs-, hotfulla och vilseledande karaktär (Brottsbalken 1962:700 4 kap.). Människohandel för sexuella ändamål som ett socialt problem är enligt Agustíns (2007) tolkning ett omfattat problem inom socialt arbete med tanke på det breda samhällsengripandet hos samhällsaktörer. Där både professionella aktörer inom offentlig och frivillig sektor agerar och arbetar mot människohandel (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b). Människohandel omfattar offer som befinner sig i utsatta, riskfyllda och problematiska situationer och som är i behov av stöd genom sociala interventioner som till exempel myndighetsutövning eller stöd på ideell basis (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b; se även Meeuwisse & Swärd, 2013). Människohandel har även en koppling till frågor som rör migration. Inom socialt arbete finns ett utvecklat arbete med migrationsrelaterade frågor i form av arbete på individnivå med fokus på migranter eller papperslösa med särskilda behov (Montesino och Righard, 2015).

I kapitel två ges en närmare redogörelse om fenomenen människohandel respektive papperslöshet.

1.3 Begreppsdefinitioner

I denna studie studeras arbetet mot människohandel för sexuella ändamål och mer specifikt undersöks vilket stöd papperslösa kvinnor, offer för människohandel, har rätt till i Sverige. Detta undersöks och analyseras med hjälp av intervjuer med professionella inom offentlig och frivillig sektor. Utifrån att ovanstående benämning ter sig lång har jag valt att benämna målgruppen som ”papperslösa offer”, ”offer”, ”offer för människohandel” samt ”människohandelsoffer” med syfte att underlätta läsningen för läsaren.

1.4 Avgränsningar

Studien har avgränsats till att intervjua professionella inom offentlig- och frivillig sektor som arbetar med papperslösa som är offer för människohandel för *sexuella ändamål* i Sverige, vilket följaktligen utesluter svenska människohandelsoffer. Det med bakgrund av att papperslösa offer för människohandel ofta är en gömd och isolerad grupp i samhället (Bromfield, 2015). Professionella som arbetar med skydd- och stödinsatser med papperslösa offer bedöms ge bra underlag för att besvara studiens syfte och frågeställningar. En annan avgränsning är att studien kommer att studera *kvinnliga* papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål. Anledningen till att jag valt att fokusera på kvinnliga papperslösa offer är för att statistiken i misstänkta fall för människohandel visar att kvinnliga utländska offer är en överrepresenterad grupp i Sverige (Jämställdhetsmyndigheten, 2019a). Det stöd och skydd som studeras är inte avgränsat till någon specifik insats eller speciellt stöd, utan studien avser att studera det generella stödet för papperslösa offer för människohandel.

1.5 Disposition

Studien är indelad i sju kapitel. I kapitel ett redogörs studiens problemformulering, syfte- och frågeställningar. Kapitel två beskriver människohandel samt diskuterar begreppet papperslöshet och denna studies användning av begreppet. I kapitel tre redogör jag tidigare forskning som är relevant för denna studies ämnesval. Kapitel fyra presenterar studiens teoretiska ramverk. Kapitel fem redogör val av metod, beskrivning av arbetet och metod- och etikdiskussion. Kapitel sex presenterar studiens resultat och som sedan analyseras med hjälp av tidigare forskning och teori. Kapitel sju sammanfattar och understryker studiens slutsats.

2.Bakgrund

2.1 Människohandel

Det första internationella steget i modern tid att definiera och arbeta mot människohandel gjordes av FN år 2000, som publicerade en konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Den utgörs av Palermoprotokollet som är avsedd att förebygga, undertrycka och straffa människohandel. Palermoprotokollet definierar vad människohandel är och beskriver att vilseledande/tvångsrekrytering, rörelse och exploatering av individer som karakteristiska drag av människohandel (United Nations, 2000).

Sverige ratificerade Palermoprotokollet år 2000. Enligt artikel 5 i Palermoprotokollet är medlemsländer skyldiga att kriminalisera människohandel (Länsstyrelsen, 2010; UN, 2000). Människohandel är kriminaliserat i Sverige enligt Brottsbalkens (BrB) fjärde kapitel om brott mot frihet och frid (Brottsbalken 1962:700). Människohandel är en bred problematik som omfattar situationer där offret i fråga rekryteras eller transporteras i syfte att hen ska exploateras för sexuella ändamål, tvångsarbete, tvångsäktenskap eller andra former av utnyttjande och slaveriliknande former (BrB 4:1a, 1st.) Att vara utsatt för människohandel innebär att offret ska ha tvingats, mot sin vilja, att utföra orättfärdiga handlingar, prestationer eller som inkluderar förtryck eller att offret behöver utföra handlingar under tvång och som denne inte själv kan påverka eller undvika (prop. 2003/04:11 s.45).

Sverige upprättade en handlingsplan år 2008 mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Handlingsplanen är riktad att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål och omfattar fem insatsområden; ökat skydd och stöd till utsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, ökad nationell och internationell samverkan och ökad kunskap (Skr. 2007/08:167). Jämställdhetsmyndigheten (2019b) har upprättat en manual vid misstanke om människohandel som ger stöd och praktisk vägledning till yrkesverksamma och visar en helhetsbild på det stöd och skydd som erbjuds offer som fallit offer människohandel i Sverige.

2.2 Papperslöshet

Att vara papperslös innebär att sakna formell legal status att befinna sig i Sverige. En person kan hamna i papperslöshet på olika sätt. Det kan till exempel handla om att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har gått ut, att man fått avslag på sin asylansökan eller att man inte har officiella identitetshandlingar (Nyers, 2010).

Goldring, Breinstein & Bernhard (2007) menar att man kan påstå att individen besitter en ”osäker status”. Skälet bakom detta handlar om att individens juridiska status och förhållande till rättigheter, skyldigheter, tillgång till tjänster eller stöd och/eller ansvar inte går att diskutera i direkta och strikta termer om *papperslöshet* då individen befinner sig i en rörlig position mellan laglig och icke-laglig status (Goldring, Breinstein & Bernhard, 2007). Med andra ord, att befinna sig i papperslöshet är inte ett oföränderligt tillstånd utan individens position och juridiska status kan ändras beroende på legala omständigheter (Nyers, 2010; Socialstyrelsen, 2010).

Papperslöshet och papperslösa diskuteras sällan i positiva bemärkelser och det har funnits en svårighet i att definiera de personer som inte har en juridisk status som andra medborgare (Nyers, 2010). Det förekommer olika definitioner av individer som lever i ett land utan juridisk status, men en gemensam grund i dessa omdiskuterade definitioner är att prata om en avsaknad eller brist. Det kan handla om avsaknad av identitetshandlingar (odokumenterad), brist på synlighet (arbeta under osynliga förhållanden, exempelvis svart arbete) eller avsaknad av säkerhet (otrygg och instabil status). Den osäkra levnadssituationen skapar en rädsla hos papperslösa att placeras i förvar, utvisas eller övervakas av myndigheter (Nyers, 2010).

Begreppet papperslöshet kommer ursprungligen från Frankrikes *sans papier* (översättning: utan papper) där begreppet papier syftar till identitetshandlingar. I denna definition avser benämningen ”handlingar” ge individen rätt att vistas i landet och syftar inte till att man saknar identitetshandlingar och är dokumentlös. En av informanterna i denna studie betonade att papperslösa är ett missvisande begrepp eftersom individer som lever i papperslöshet ofta i motsatt riktning är en grupp med väldokumenterad historia och har befunnit sig i länder där deras vistelse har registrerats och dokumenterats. Som beskrivet ovan, är terminologin gällande personer som vistas i ett land utan legal status ett omdiskuterat begrepp. I denna studie används begreppet papperslöshet för att diskutera hur individer utan juridisk status och

medborgarskap påverkas av denna ”osäkra status” som leder till en avsaknad och brist på faktorer som säkerhet, skydd eller rättigheter (Nyers, 2010).

Papperslöshet är därav en definition av en individs juridiska status i det land individen befinner sig i (Socialstyrelsen, 2010). Jag argumenterar för att användningen av termen papperslös är ett vanligt och återanvänt uttryck i Sverige men även inom socialt arbete (se Socialstyrelsen, 2010). I den här studien kommer termen papperslöshet användas för att undersöka vilket stöd papperslösa offers juridiska status har rätt till i det svenska samhället. Papperslöshet undersöks därmed i ett sammanhang där informanterna, som är professionella aktörer inom offentlig och frivillig sektor, redogör för vad papperslöshet har för betydelse i förhållande till att vara offer för människohandel för sexuella ändamål.

3. Tidigare forskning

I det här avsnittet redovisas tidigare forskning inom ämnet papperslösa kvinnor som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. I avsnittet kommer termer som forskarna använt sig av att tillämpas, detta för att ge en korrekt hänvisning till studiens innehåll. Vanliga förekommande begrepp kommer vara migranter, sexarbetare, sexindustrin/sexhandeln och prostitution. Dessa har en koppling till studiens undersökta tema om papperslösa kvinnor som är offer för människohandel för sexuella ändamål, då de diskuterar ämnet i relaterade aspekter. I avsnittet används *människohandelsoffer* eller *offer för människohandel* som begrepp, och avser *kvinnor* som är offer för människohandel för sexuella ändamål.

Studierna har hittats genom databaser som EscoHost, Scopus eller Sage Journals. De sökord som använts vid sökandet har bland annat varit *människohandel för sexuella ändamål*, *humantrafficking*, *sextrafficking (in Europe and Sweden)*, *sextrafficking victims* och *sextrafficking and social work*. Ett annat tillvägagångssätt jag använt mig av för att hitta relevant forskning var att leta vidare relevanta studier i de studier jag redan läst.

3.1 Fenomenet människohandel

En vanlig förekommande beskrivning av människohandel är att det sker i det dolda (Bromfield, 2015; Davis och Tummala-Narra, 2016). Doezema (1999) presenterar att det praktiskt taget är omöjligt att hitta tillförlitlig statistik om antalet kvinnliga människohandelsoffer. Några anledningar kan vara avsaknad av systematisk forskning, svag definition av termen ”människohandel med kvinnor” men även människohandel och prostitutionens illegala och kriminella karaktär (Doezema, 1999). Människohandel för sexuella ändamål ökar och/eller minskar beroende på nivån av efterfrågan att köpa sex av personer som fallit offer för människohandel (Akee et al., 2014).

Terminologin människohandel har använts som en motivering för både statliga och icke-statliga organisationer att arbeta mot problematiken, investera ekonomiska resurser och ge stöd till avskaffande insatser mot prostitution (Bromfield, 2015; Musto, 2010). Bromfield (2015) menar att tidigare använda termer som sexarbete och prostitution inte givit samma slagkraft för att inleda en restriktiv politik mot sexindustrin. Icke-statliga organisationer kunde komplettera med termer som porr och sexuellt utnyttjande för att stärka antalet ”offer

för människohandel” medan man fortsatte det politiska arbetet med anti-sexarbete (Bromfield, 2015). Statliga och icke-statliga organisationer har bidragit att beskriva personer som utsatts för människohandel som *offer* och har beskrivit gruppen vara avsaknad av handlingsfrihet och agens över sina liv. Representationen av offrens utsatthet bidrar även till ett utökat samarbete mellan brottsbekämpande myndigheter och aktörer inom icke-statliga organisationer (Musto, 2010).

3.2 Exploatering

Faktorer som kan ha bidragit till migrationen är svaga inkomstmöjligheter, klimatförändringar, humanitära kriser och avsaknad eller svagt socialt bistånd. Den vanliga orsaken att lämna sitt hem och migrera för att arbeta i ett annat land, är strävan efter ett bättre liv för sig själv och sin familj (Alvarez och Alessi, 2012; Wijers, 1998; Zimmerman och Kiss, 2017).

Lazardis (2001) beskriver hur migrerade papperslösa kvinnor luras till Europa och utlovas ett arbete med bra lön, som de senare vid ankomst till destinationslandet, inte får uppleva eller ta del av (se även Wijers, 1998). De blir fast i en situation där de utnyttjas och tvingas att sälja sex. De blir även skyldiga hallicken en skuld för resan och andra utgifter (Hyland, 2010; Lazardis, 2001; Månsson, 2018; Zimmerman och Kiss, 2017). Den ekonomiska aspekten är därmed av betydelse eftersom offret blir fångslad i en position där hon behöver bistå med pengar till sin familj samtidigt som hon har skulder att betala tillbaka till hallicken. Den ekonomiska faktorn väger stor vikt för människohandelsoffer även om hen erbjuds skydd från samhället (Hyland, 2010). Det kan vara en anledning till att offret väljer att avstå från att anmäla brottet eller samarbeta med brottsbekämpande myndigheter (Hyland, 2010; Vuolajärvi, 2019). Att möta kvinnorna i rätt tidpunkt menar Månsson (2018) är viktigt för att kunna skapa en förtroendefylld relation och att hon ska känna en trygghet att genomgå en stödinsats. Den ekonomiska aspekten blir därför en viktig del för offrets välmående, men även för utredningen och möjligheten att åtala hallicken (Hyland, 2010).

Att exploateras i människohandel kan göra att känslor som rädsla, skuld och skam kan uppstå, men också bestå, om omgivningen och samhället förnekar dessa känslor (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016). Rädslor är något som hallickarna utnyttjar för att göra kvinnorna

underordnade i förhållande till hallickarna (Busch-Armendariz, Nsonwu och Heffron, 2011; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Lazardis, 2001).

3.3 Papperslösa kvinnor inom människohandel

3.3.1 Offer för människohandel

Samhället har historiskt ingripit mot sexhandeln i syfte att moraliskt förändra och begränsa prostitution. Historien bakom sexarbetares behov av skydd och stöd – har dels grundats i att de själva ansetts vara inkapabla att ta hand om sig själva och fatta egna beslut gällande sexarbete (Bromfield, 2015; Wahab, 2002). Ett förekommande argument inom den politiska debatten är att skydda de prostituerade från manligt våld, då våldet inskränker kvinnors rätt till skydd (Wahab, 2002). Att sexköp är det maskulina tillvägagångssättet att dominera, objektivera och avhumansiera kvinnor förklarar Florin (2012) vara Sveriges syn på prostitution och människohandel. I andra länder finns också denna syn (se även Lazardis, 2001; Wahab, 2002).

Debatten om kvinnors rätt till skydd skapar också diskussionen om kvinnan som ett offer. Doezema (1999) beskriver hur utländska kvinnor från tredjeländ skildras som fattiga, naiva och avsaknad av agens. Skapandet av offer för människohandel bör enligt beslutsfattare, menar Doezema (1999), vara sexuellt hjälplösa och oskyldiga (se även Heber 2018a; Musto, 2010). Om offret kan markera avsaknad av kontroll och agens – erbjuds de skydd från samhället. De ska även förmå att skilja sin erfarenhet och utsatthet från migranter som kommer eller smugglats till landet på frivillig grund (Musto, 2010). Musto (2010) förklarar det med bakgrund av att utländska kvinnor som säljer sex frivilligt inte erbjuds samma sociala och ekonomiska skydd av myndigheter (Musto, 2010). Likt förklarar Doezema (1999) att kvinnor som anses vara ”skyldiga” och därmed ansvariga för sin prostitution, betraktas sällan som möjliga människohandelsoffer, och riskeras och inte ges samma sorts skydd som andra ”oskyldiga” kvinnor. Det skapas en parallell mellan den ”oskyldiga” kvinnan som är i behov av skydd och den ”skyldiga” kvinnan som stigmatiseras från samhället och inte omfattas av samma typ av rättigheter (Doezema, 1999).

3.3.2 Juridisk status och rättigheter

Internationell politisk samordning mot människohandel är komplext att uppnå menar Edwards och Mika (2016) eftersom det råder en oenighet över kulturella gränser om hur man ska hjälpa utsatta grupper. En annan svår problematik över de internationella gränserna är oförenliga tankar över de utsatta kvinnliga migranters rätt till skydd. När offret möter destinationslandets nya och främmande politiska system, innebär det även att offret möter landets invandringspolitik där offret kan hamna mellan landets invandringspolitiska åtgärder och offrets behov av säkerhet (Mika och Edwards, 2016). Musto (2010) argumenterar hur offer för människohandel genom skyddande interventionssystem nedprioriteras när statens säkerhet prioriteras. Strategier som avser att skydda papperslösa kvinnor som utsatts för människohandel tillämpas i andra hand och i vissa fall kunde frihetsberövande strategier tillämpas (Cho och Vadlamannati, 2012; Musto, 2010).

Anti-trafficking insatser kan användas i den politiska agendan och forma lagar som kontrollerar och stänger ute utlänningar (Doezema, 1999; Musto, 2010). En status som förstärker exkluderingen är att vara papperslös (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016), denna juridiska status kan exkludera och utelämna de som också kan ha varit offer för människohandel (Musto, 2010). Att exkludera prostituerade papperslösa kvinnor från samhället kan minska deras livsmöjligheter, göra att de förlorar sin identitet och makt att inkluderas i destinationslandet (Lazardis, 2001). De får antingen begränsade eller inga skyddsåtgärder och är i stället nära bundna till det straffrättsliga systemet (Musto 2010:393–394). Införandet av en sådan politik förstärker utsattheten hos offer för människohandel (Musto, 2010).

Att vara utan stöd både från samhället och inte känna sig säker på grund av sin juridiska status kan forma en rädsla för att bli utvisad (Alvarez och Alessi, 2012; se även Wijers, 1998). Inom arbetet mot människohandel ingår att upptäcka och identifiera offer som sedan bidrar till att hjälpa och stödja målgruppen (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Macy and Johns, 2010; Orme och Ross-Sheriff, 2015). Vid otillräcklig identifiering, kan en följd vara att offren riskeras fortsatt exploateras och kan även anhållas och bli felplacerade i ett förvar eller i fängelse (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Musto, 2010; Orme och Ross-Sheriff, 2015), eller utvisas återvända hem (Hyland, 2010; Månsson, 2018). Offrets rädsla för myndigheter och myndigheternas kontroll visas i

Jobes (2010) studie baserad på intervjuer med offer för människohandel i Storbritannien. Studien visar att kvinnornas rädsla att få fängslas blev ofta verklighet, detsamma gäller rädslan att utvisas. Jobe (2010) förklarar hur migrant kvinnor som sålde sex kunde hållas i förvar som ”illegala invandrare” och invänta utvisning. Studien visar ett mönster på att de kvinnor som utvisades, återexploateras i människohandel då kvinnan efter återvändandet hittats av polisen, igen (Jobe, 2010).

Säkerhet är en av de bidragande faktorerna till att kunna dra sig ur prostitution, menar Hickle (2016). Rädslan hos människohandelsoffer kunde minska genom att få kunskap om sin (juridiska) situation, men också av ett positivt socialt nätverk (Bryant-Davis och Tummala-Narria, 2016; Busch-Armendariz, Nsonwu och Heffron 2011; Hickle, 2016; Lazardis, 2001). Heinrich och Sreeharsha (2013) presenterar hur lagar avseende människohandel i USA ser ut och skyddar offer för människohandel, inklusive offer för sexuella ändamål. Det finns de lagar som skyddar offer, men offret är ovetandes om dessa, då de ofta inte känner till vilka rättigheter de bär på (Heinrich och Sreeharsha, 2013). Heinrich och Sreeharsha (2013) menar att man bör förmedla med information till offret om vilka rättigheter de har för att de ska känna till de skydd som finns.

Att beviljas uppehållstillstånd möjliggör chansen att få stöd och säkerhet (Busch-Armendariz Nsonwu och Heffron, 2011) och minskar också rädslan om utvisning som offer kan uppleva (Heinrich och Sreeharsha, 2013). Likt förklarar Busch-Armendariz, Nsonwu och Heffron, (2011) att människohandelsoffer kunde bli lugna av att beviljas ett (tidsbegränsat) uppehållstillstånd och då erhålla rättigheter som andra medborgare. Det är dock få statliga myndigheter som erbjuder stöd till offer tills det att de samarbetar med brottsbekämpandemyndigheter. Yttergren (2012) har i sin studie gjort en översikt över den svenska attityden till människohandel för sexuella ändamål och sedan analyserat hur Sveriges mål att uppnå jämställdhet mellan könen ställs inför problematiken av de kvinnor som är offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Utländska kvinnor, exempelvis tredjelandsmedborgare, som befinner sig i Sverige beviljas uppehållstillstånd om de samarbetar med brottsbekämpande myndigheter (se även Skilbrei och Holmström, 2013). Arbetet mot jämställdhet är inte lika tydligt när utländska kvinnor utnyttjas i Sverige. I stället motiveras de att samarbeta med rättsväsendet och görs därmed önskvärda, när väl brottsutredningen är över så har de uppfyllt sin funktion och blir sedan oönskade i det svenska samhället (Yttergren, 2012).

Internationell forskning visar också att människohandelsoffrets väg till att beviljas ett uppehållstillstånd kan innebära att myndigheter förfrågar offret att delta i brottsutredning och rättegång mot deras hallickar (Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Macy and Johns, 2010; se även Lazardis, 2001). Å andra sidan, kan det stöd som erbjuds när offret samarbetar med brottsbekämpande myndigheter, påverka att offret inte önska ta emot samhällets (sociala) tjänster, och i stället blir och gör sig mer osynliga i samhället (Hyland, 2010). Ett resultat av detta kan vara att länder markerar minskade fall av människohandelsoffer med anledning av att insatser mot människohandel inte prioriterar att skydda offret (Hyland, 2010). Att i stället erbjuda ett behovsanpassat stöd till offer kan uppmuntra och främja att kvinnorna vågar berätta om sin utsatthet för myndigheter (Heinrich och Sreeharsha, 2013) och samtidigt underlätta identifieringen av offer (Hyland, 2010).

3.4 Socialt arbete

Socialarbetare har en lång historia att bidra med stöd och skydd till utsatta grupper i samhället (Bromfield 2015). En grupp som bär på en lång historia av utsatthet är kvinnor. Det har medfört ett arbete att stärka kvinnor genom att uppmärksamma och arbeta förändringsinriktat mot existerande könsskillnader, feminisering av fattigdom och underordnade av kvinnor (Orne och Ross-Sheriff, 2015). Socialarbetare som aktörer i människohandelsdiskursen betonar mänskliga rättigheter, social och ekonomisk jämlikhet som viktiga faktorer i arbetet mot människohandel (Alvarez och Alessi, 2012). Doezenia (1999) understryker vikten av ett arbete som fokuserar på förbättring gällande sexarbetares juridiska och sociala position i samhället.

3.4.1 Socialt arbete och offer för människohandel

3.4.1.1 Nordisk kontext

Niina Vuolajärvi (2019) fokuserar på den nordiska kontexten och har i sin etnografiska fältstudie undersökt hur den nordiska sexköpslagen ser ut för att sedan undersöka om hur den fungerar i praktiken. Vuolajärvi (2019) har intervjuat personer som säljer sex och anställda inom polis, social- och sjukvårdspersonal samt myndighetsaktörer som arbetar med personer som säljer sex. Studien baseras på två års etnografiskt fältarbete och observationer om

kommersiell sexuell exploatering i Norden: Finland, Sverige och Norge. Med tanke på avsaknaden av akademiska studier om genomförandet av sexköpslagen och dess koppling med invandringsreglering och specifikt hur det påverkar migranter som säljer sex, vill Vuolajärvi (2019) i sin studie belysa detta. Resultatet visar bland annat att migranter som säljer sex ofta hade kontakt med polis. Invandringsregleringar skapade en klyfta mellan EU-medborgare och tredjelandsmedborgare, där tredjelandsmedborgare hade större risk att utsättas för identitetskontroller. De hade också låg tillgång till arbetsmarknaden och begränsad rörlighet i landet. Att befinna sig i Sverige, Norge och Finland olagligt leder som följd till att eventuellt deporteras och utvisas som ofta var situationen för tredjelandsmedborgare (Vuolajärvi, 2019).

I en situation där majoriteten som säljer sex i Norden är irreguljära migranter blir det ett misslyckat tillvägagångssätt att införa sociala insatser som ett komplement till sexköpslagen. Det förklarar Vuolajärvi (2019) bero på att irreguljära migranter utan permanent uppehållstillstånd blir utan de omtalade sociala insatserna, och saknar socialt stöd och offentlig vård, med undantag vid akuta situationer (Vuolajärvi, 2019).

Det sociala arbetet i Sverige är enligt Vuolajärvi (2019) inte lika förebyggande som i Norge och Finland. Sverige har fokuserat på ett återvändande via IOM (International Organization for Migration) där offret får stöd i hemlandet, något Vuolajärvi (2019:10) förklarar som ett ”utträde med terapeutisk betoning”. I Sverige, till skillnad från Finland och Norge, har offer inte samma möjlighet att beviljas permanent uppehållstillstånd och baserat på att de är offer för människohandel erbjuds de i stället betänketid och ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i samband med att de samverkar med brottsutredande myndigheter. Om offret väljer att inte samarbeta och vittna i domstol, kan offret deporteras till hemlandet. Det innebär att Sverige har större betoning på återvändande med inkluderat stöd än andra nordiska länder som erbjuder permanent uppehållstillstånd.

Vuolajärvi (2019) menar att migranter som kommer utanför EU, i princip, kriminaliseras för att sälja sex i de nordiska länderna. Det förklaras i form av att det råder en dubbelmoral i den nordiska sexköpsmodellen (sexköpslagstiftningen¹) som markerar en skillnad mellan

¹ Den svenska sexköpslagstiftningen är benämning på den lag som finns under 6 kap. 11 § Brottsbalken (1962:700). Den nordiska sexköpsmodellen syftar till att fokusera på att bestraffa köparen (Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster).

medborgare och icke-medborgare som säljer sex. Medborgaren erbjuds sociala välfärdstjänster medan icke-medborgaren (ofta tredjelandsmedborgare) inte erbjuds dessa tjänster, i många fall erbjuds de i stället en resa hem. Det råder en spänning mellan vilka som bör skyddas och vilka som bör exkluderas från stödet. Vuolajärvi (2019:13) förklarar spänningen mellan att skydda och utesluta som ”selektiv feminism” och menar att stödet är utformat på ett sätt som skyddar medborgare men utesluter icke-medborgare.

I linje med Vuolajärvi (2019) fortsätter denna studie hävda papperslösa offers problematiska möjlighet till stödinsatser.

3.4.1.2 Svensk kontext

Hebers (2018a) studie syftar till att undersöka svenska diskurser (under år 2001-2007) om hur människohandel för sexuella ändamål diskuteras i relation till de stereotypa, och även i vissa fall sexistiska och rasifierade uppfattningar om utländska kvinnor. Studien baseras på dokument från bland annat statliga utredningar, regeringspropositioner, och tidningsartiklar från exempelvis Dagens Nyheter/Svenska Dagbladet samt rapporter från Polismyndigheten. Heber (2018a) fann att det inte existerar samma diskurser inom sexhandeln idag, som under år 2000 då det ofta talades om: sexslavar, utlänningar och organiserade brottslingar (Heber, 2018a). Heber (2018a) diskuterar att prostituerade utländska kvinnor accepteras i det svenska samhället genom att uppvisa ”moralisk renhet”. I detta avseende innebär moralisk renhet att uppfylla rollen som det ideala och perfekta offret, vilket är att bete sig enligt samhällets förväntning av ett brottsoffer. Kvinnor som uppfyller idealet kan till exempel ”belönas” med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i Sverige (Heber, 2018a).

I en annan studie undersöker Heber (2018b) insatser som rekommenderats av politiker, rikspolis och Brottsförebygganderådet (BRÅ) för att bekämpa människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Studien avser att beskriva insatserna och analysera bakgrunden till varför de rekommenderats, samt insatsernas hantering av människohandel för sexuella ändamål. Studien undersöker statliga och politiska dokument, rapporter från BRÅ och Polismyndigheten som publicerats mellan år 2007 och 2017. Det framkommer att det skett en juridifiering² av människohandeln genom att expandera lagstiftningen för att bekämpa brottet

² Juridifiering innebär att samhällsområden och företeelser blir rättsligt styrda. Det kan till exempel innebära att sociala problem karakteriseras som juridiska och kräver juridiska lösningar (Johansson, 2011).

(Heber, 2018b). Heber (2018b) diskuterar den dubbla innebörden med brottsofferstrategier. Hon argumenterar att brottsofferstrategin betonar både en förståelse för offrets behov samt ett behov av en brottsstrategi som tillämpas genom lag, för att motverka människohandeln. I det framtagna textmaterialet finner Heber (2018b) att lösningar som är fokuserade på svenska offer tenderar att framställa en bild av ett underliggande problem som grundar sig i prostitution eller missbruk. Utländska offer ska vara behjälpliga som vittnen vid rättegång och deras stöd är därmed utformat att återintegrering ska ske i ursprungslandet. Sammanfattningsvis, beroende på om offret är svensk medborgare eller icke-medborgare ska hen stödjas eller utvisas (Heber 2018b).

Jag vill även tillägga den norska forskaren Skilbrei och den svenska forskaren Holmströms (2013) studie som visar svårigheter i socialarbetares arbete med utländska kvinnor inom sexhandeln och människohandeln. Detta i koppling till att kvinnans rätt till stöd avgörs om hon väljer att samarbeta med brottsbekämpandemyndigheter eller inte. Socialarbetarna upplever att de begränsas i sitt arbete och därmed har svårt att erbjuda långsiktigt stöd. De menar att den utländska kvinnans nära koppling och eventuella samarbete med rättssystemet formar en annorlunda behandling av kvinnor med utländskt ursprung och svenskt ursprung (ibid.). Inspirerad av forskning som avser att problematisera utländska kvinnors offer och deras möjlighet till stöd, fortsätter denna studie att konstatera papperslösa offers försvårade omständigheter att kräva stöd utan att stödet ska ha anknytning till brottsutredande myndigheter.

3.5 Avslutande kommentarer

Statistik är en svårighet med tanke på människohandels dolda karaktär (Doezema, 1999). Det är viktigt att understryka och uppmärksamma utnyttjandet och utsattheten för att kvinnorna ska identifieras som offer och erbjudas stöd i samhället. Men även för att minimera risken att ett offer utvisas (Alvarez och Alessi, 2012; Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Doezema, 1999; Macy and Johns, 2010; Orme och Ross-Sheriff, 2015). I vissa fall erbjuds människohandelsoffer tidsbegränsat uppehållstillstånd och stöd, detta erbjudande gäller om offret vill delta i en brottsutredning (Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Macy and Johns, 2010; Vuolajärvi, 2019).

Vuolajärvis (2019) forskning ger en överblick i hur migranter särskiljs när de erbjuds sociala- och vårdsinsatser i Norden. Detta uppmärksammar hon genom att visa hur EU-medborgare och tredjelandsmedborgare som säljer sex upplever olika bemötande, och uttrycker detta som ”selektiv feminism”. Inom svensk forskning finns Heber (2018a och 2018b) som studerar hur prostituerade utländska kvinnor betraktas som (ett idealt) offer och vad offerstatusen ger för rättighet och för skyldigheter. Dessutom beskriver Yttergren (2012) hur utländska människohandelsoffer fyller en funktion vilket är att samarbeta med rättsväsendet för att åtala hallicken.

Edwards och Mika (2016) menar att människohandeln som ett globalt och komplext fenomen behöver ökad förståelse. Därmed bör socialt arbete effektivt arbeta med hur makt och utsatthet fungerar inom människohandeln för att försäkra offrens makt över sin tillvaro. En bredare diskussion om människohandel mellan forskare och yrkesutövare kan utveckla kunskap i forskning och praxis. De menar på att det finns avsaknad av forskning om socialt arbete kopplat till människohandel (Edwards och Mika, 2016). Skilbrei och Holmström (2013) belyser Sveriges svaga forskning och täckning av kunskap om migranter som är eller är misstänks vara offer för människohandel i jämförelse till våra grannländer Norge och Danmarks kunskapsproducering inom ämnet. Svensk forskning inom socialt arbete är också svag gällande studier om *papperslösa* offer för människohandel för sexuella ändamål stöd ur ett rättighetsperspektiv.

4. Teori

4.1 Vem har rätt till rättigheter och vilka blir rättighetsbärare?

Politiska teoretikern Hanna Arendt (2016) har haft ett stort inflytande i diskussionen om rättigheter och diskuterar hur människor inkluderas och exkluderas från att vara rättighetsbärare. Diskussionen grundar sig på den totalitära politiken under första och andra världskriget och hur denna politik påverkade den europeiska civilisationens struktur (ett resultat av antisemitism och rasism). Men även hur totalitarismen motsvarade europeisk kolonialism utanför Europa (ett resultat av imperialism). Ur detta uppkom negativa konsekvenser och medförde att vissa människor tvingades fly och därmed riskerade att bli ”statslösa” och ”rättslösa” (läs: Arendts definition). I denna situation lämnade de sitt hemland och blev hemlösa, samtidigt som de också lämnade sin stat och blev statslösa menar Arendt (2016). Hon gör en kritisk analys av mänskliga rättigheter i relation till de som blir statslösa, och i denna bemärkelse också rättslösa, och uppmärksammar de paradoxer som existerar inom mänskliga rättigheter. Rättigheten synliggörs när den redan har försvunnit menar Arendt (2016). DeGooyer et al. (2018) förtydligar Arendts tanke och menar att rättigheten blir dubbelt paradoxal. Detta eftersom det är en rättighet som synliggörs som en förutsättning för mänskliga rättigheter, men samtidigt syns rättigheten bara med insikten att mänskliga rättigheter redan misslyckats (DeGooyer et al, 2018).

Rättighetskonventioner som avser att prioritera den enskilda människan före människan i relation till medborgarskap menade Arendt (2016) tillämpas ej enligt överenskommelse i praktiken. Faktum är att nationella rättigheter prioriteras före mänskliga rättigheter. Nationella rättigheter innebär att individen har en relation till staten i form av ett medborgarskap och ingår i en politisk gemenskap. Arendt (2016) placerar medborgaren i relation till icke-medborgaren för att synliggöra de som görs till rättighetsbärare (medborgare) och de som görs rättslösa (icke-medborgare/statslösa). Individer måste vara delaktiga i en politisk gemenskap för att kunna kräva sina rättigheter vilket Arendt (2016) menar görs med hjälp av medborgarskapet. Människor föds inte jämlika uppger Arendt, jämlikhet uppstår när individer är medlemmar av en (politisk)grupp där gruppmedlemmarna ömsesidigt säkerställer varandra lika rättigheter (Arendt, 2016). Arendts förklaring är därmed att mänskliga rättigheter har kommit att omfatta medborgerliga rättigheter (Bexelius, 2016).

Arendt (2016) diskuterar de rättslösas livssituation och hur staten berövade vissa grupper medborgarskap (ex. judar) och hur staten förnekade sitt ansvar att skydda dem för att sedan ifrågasätta deras rätt till rättigheter. Att förlora den politiska gemenskapen innebär även att förlora sammanhang i samhället (Lundberg och Spång, 2016). Människor som exkluderats från den politiska gemenskapen har också berövats statusen att ha rättigheter, rättigheter förstås därmed enligt Arendt som relationella (DeGooyer et al., 2018). Vidare menar Arendt (2016) att problematiken i de rättslösas situation inte betyder att de inte anses vara lika inför lagen – utan att det inte finns någon lag ägnad för dem. Att stå utanför lagen innebär också att vara rättslös. De rättslösa görs osynliga i samhället vilket försvårar för de att göra anspråk på sina rättigheter och rätt att ha rättigheter. I detta citat beskriver Arendt denna paradox:

”Den paradox som ligger i förlusten av mänskliga rättigheter är att en sådan förlust sammanfaller med det ögonblick när en person blir en människa i allmänhet – utan yrke, utan medborgarskap, utan åsikter, utan en gärning som kunde identifiera och specificera henne – och annorlunda i allmänhet, som representant för sin egen absolut unika individualitet och ingenting annat, en individualitet som förvägras såväl uttryck som handlingar inom en gemensam värld och därmed förlorar all betydelse” (Arendt, 2016:400).

Arendts (2016) centrala argument är att det finns en rätt att ha rättigheter. Hon menar att individen befinner sig i en kontext där man bedöms genom sina handlingar och tankar, men även en rätt att vara en del av ett organiserat samhälle. Arendt menar att det finns en rättighet som används bortom nationell och internationell lag, vilket är ”rätt till rättigheter” (Bexelius, 2013). De som har ”rätt till rättigheter” blir därmed skyddade av staten (Arendt, 2016; Kesby, 2012).

Arendts tolkningsram av rättslösheten blir användbar som teoretisk utgångspunkt då den bidrar till en förståelse av rättslöshetens förutsättningar och villkor. Bexelius (2013) hävdar att Arendts teori kritiserats för att brista inkludering av frågor gällande ojämlika maktförhållanden och individers ”behovstillfredsställelse” eftersom teorin fokuserar på en snäv definition av politiska rättigheter i det offentliga och det privata. I denna mening kan teorin brista vid användning i denna studie. Däremot har andra teoretiker, som Serena Parekh (2008) vidareutvecklat Arendts tankar och menar att Arendt har uttryckt att mänskliga

rättigheter inkluderar sociala och ekonomiska rättigheter med avseende att dessa bidrar att människor ska vara delaktiga i politiken under lika villkor.

Filosofen och forskaren Seyla Benhabib har fortsatt diskutera Arendts teori om rätt till rättigheter i förhållande till mänskliga rättigheter. Benhabib (2004) diskuterar att rätten att ha rättigheter har utvecklats sedan Arendts tolkning och menar att mänskliga rättigheter idag är ett erkännande av universell status hos varje individ. Utvecklingen kan påvisas vad gäller FN:s konvention om mänskliga rättigheter år 1948 varpå det fortsatt i en framåtriktad utveckling. Mänskliga rättigheter diskuteras nu på högre nivåer och det ställs krav på att mänskliga rättigheter ska tillämpas på internationell, nationell och lokal nivå. Benhabib (2004) hävdar att rätten att söka asyl som en mänsklig rättighet krockar med privilegiet att beviljas asyl. De mänskliga rättigheter som avser att skydda papperslösa och statslösa förklarar Benhabib:

”In this sense, and despite considerable developments of international law in protecting the status of stateless persons, as well as of refugees and asylees, neither Kant nor Arendt were wholly wrong in singling out the conflict between universal human rights and sovereignty claims as being the root paradox at the heart of the territorially bounded state-centric international order.” (Benhabib, 2004:69).

Benhabib (2004) syftar på att Arendts teori fortfarande visar på relevans i den bemärkelse teorin utpekar paradoxen mellan universella mänskliga rättigheter och suveräniteters krav, som en grund i territoriella begränsade och centrerade internationella ordningen.

4.1.1 Rätt till rättigheter – exemplet våldsutsatta kvinnor

Maria Bexelius, doktorand vid juridiska institutionen på Uppsala universitet har problematiserat våldsutsatta kvinnors möjlighet till skydd utifrån ett rättighetsperspektiv kopplat till uppehållstillstånd, och att vara medborgare i Sverige med hjälp av Arendts teoretiska referensram. Våldsutsatta kvinnor utan uppehållstillstånd hamnar i en förstärkt utsatthet då deras möjlighet att erbjudas stöd är beroende på deras medborgar- eller uppehållsrättsstatus. Att motarbetas hjälp vid hjälpsökande begränsar kvinnans tillgång till rättigheter samtidigt som hennes risk för utsatthet för våld och osäkerhet ökar. Bexelius

(2016) menar att den papperslösa kvinnans liv uppfattas som mindre viktig och ett större fokus läggs på att reglera migrationen. Med stöd av Arendt förklarar Bexelius (2016) att rättigheter förstås i bilden av vem som är medborgare och tillgången till rättigheter avgörs genom avståndet till medborgarskapet.

Enligt Bexelius (2016) används begreppet rättigheter för att förklara vilka rättigheter respektive skyldigheter individen i ett samhälle har. Rättigheter tillämpas och används på olika sätt och är avgränsat till vissa grupper och individer. Det finns en makteffekt som verkar både inkluderande och exkluderande där man ges rättigheter och skyldigheter och i andra fall inskränks rätten till rättigheter. Analysen grundas i diskurser om våld och rättigheter i relation till att vara utvisningsbar, vilket enligt Bexelius (2016) innebär en ständig risk att utvisas. Inom denna analys belyses hur vissa personer ges rätt och tillgång till mänskliga rättigheter – och andra inte ges rätt till allmänna mänskliga rättigheter. Bexelius (2016) exemplifierar hur utvisningsbarhet försätter kvinnan i risk genom att illustrera att en polisanmälan om våld kan innebära utvisningsrisk för kvinnor utan uppehållstillstånd eller uppehållsrätt.

Med stöd av Arendts rättighetsteori förklarar Bexelius (2016) jämförelsen mellan medborgaren och icke-medborgaren: kvinnor med samma upplevda våldserfarenheter ges olika sorts bedömning, där den ena kvinnan anmäler sitt brott och får stöd medan den andra riskeras att utvisas. Bexelius (2016) förklarar utlänningslagens exkluderande diskurs gentemot brottsbalkens inkluderande diskurs, vilka båda skapar ett differentierat skydd mot våld. Den våldsutsatta icke-utvisningsbara kvinnan är den normerande aktören som omfattas av rättigheter och skyldigheter. Det sker en indelning mellan medborgare och icke-medborgare, där medborgares rättigheter legitimeras på det sätt att de får ett skyddsvärde utifrån deras uppehållstillstånd. På samma sätt förklarar Bryant-Davis och Tummala-Narra (2016) och Musto (2010) (se *tidigare forskning*) att papperslöshet ökar risken för exkludering, även för människohandelsoffer. Musto (2010) och Doezema (1999) förklarar hur anti-trafficking insatser kan användas i den politiska agendan och forma lagar som kontrollerar och stänger ute utlänningar.

Det beskrivs vara problematiskt att den våldsutsatta kvinnan beskylls och anses vara orsaken för sin skyddslöshet när hon inte polisanmäler (Bexelius, 2016). Bexelius (2016) förklarar att det finns en ignorans i att inte problematisera existerande maktrelationer baserat på ett intersektionellt perspektiv där kön, klass, etnicitet och migrationsstatus interagerar och har

påverkan på relationen stat-förövare-individ samt våldsutsatthet. Även hur denna relation möjliggör eller omöjliggör att erbjudas skydd från staten. Hon visar även att personen med uppehållstillstånd är ett normerande rättssubjekt. Arendts (2016) teori och Bexelius (2016) användning av Arendts teoretiska referensram om rätt till rättigheter ger en analytisk ram för att förstå och analysera hur icke-medborgaren hamnar i en rättslös situation. Trots att Arendts teoretiska referensram utvecklades tidigt 1960-tal har den relevans än idag.

Arendt (2016) visar hur flyktingskap och den typen av rättslöshet inte är ett undantag i modern historia och ideologi, utan har en koppling till det som utfördes under första och andra världskriget. Arendts (2016) analys har relevans för studiens syfte i den mening hon kritiskt analyserar tillämpningen av mänskliga rättigheter och hur människor grupperas in och får sina rättigheter tillgodosedda beroende på om individen är medborgare eller icke-medborgare. En stat kan acceptera faktumet att både medborgare och icke-medborgare ska omfattas av rättigheter, samtidigt som staten kan motarbeta vissa grupper rättigheter och inte tillgodose deras rättigheter. Teorin möjliggör en analys av en stats oförmåga att värna, tillgodose och möjliggöra en icke-medborgares behov.

Därmed kommer jag i nästa avsnitt presentera T H Marshalls medborgarskapsteori och teorins koppling till rättigheter hos medborgare och icke-medborgare.

4.2 Medborgarskapets anknytning till rättigheter

T H Marshalls teori om medborgarskap har varit omdiskuterad bland forskare och förklarar tre olika former av medborgarskap. (1) *Det civila medborgarskapet* beskriver de rättigheter som krävs för individens frihet och handlar till exempel om yttrande- och tankefrihet. (2) *Det politiska medborgarskapet* innebär att ha rätten att delta i utövandet av politisk makt och syftar till rätten till allmän rösträtt eller att ingå i politiska verksamheter. (3) Den sista är *det sociala medborgarskapet*. Den handlar om allt från att besitta rättigheter, till ekonomisk välfärd, till att ta del av samhällets tjänster och ha möjlighet att leva under ordnade och trygga förhållanden i enlighet med de normer som råder i samhället. Inom det sociala medborgarskapet görs sociala rättigheter centrala. Marshall (1992) menar att socialt medborgarskap är förenat med välfärdsstatens institutioner. Det sociala medborgarskapet blir ett verktyg att sträva mot social jämlikhet där samtliga medborgare har rätt till samhällets sociala tjänster inom välfärdsstaten (ibid.). Marshalls medborgarskapsteori syftar till att bidra till diskussionen om *vem* som inkluderas i samhällsgemenskapen och *vem* som exkluderas.

Jag kommer nu gå vidare till att diskutera Panicans (2007) tolkning av Marshalls medborgarskapsteori och hans tankemönster och vidareutveckling av medborgarskapets anknytning till rättigheter.

Panican (2007) analyserar Marshalls teori i att belysa medborgarskapets förhållande till rättigheter. I Panicans (2007) resonemang kommer jag också fokusera närmare på det sociala medborgarskapet och hans diskussion om sociala rättigheter. Han beskriver hur Marshall lyfter fram svagheter och paradoxer i medborgarskapet, då medborgarskap kan legitimera ojämlikhet. Det innebär att målet att uppnå ”lika möjligheter och likabehandling” inte tvunget resulterar i ”lika utfall” (Panican, 2007:57). Vidare diskuteras hur medborgerliga rättigheter bör utgå ifrån principen om likhet inför lagen och inte påverkas av medborgarens status eller position i samhälle (Panican, 2007).

Panican (2007) menar att Marshall inte har en noggrann definition eller förklaring av sociala rättigheter. Den begränsade definitionen av vad sociala rättigheter är, kan vara till en fördel. Oklarheten gynnar i den utsträckning den skapar en öppenhet för olika former av sociala rättigheter. Sociala rättigheter skapar förutsättningar för medborgare att bära på en status som rättighetsanvändare med grund att det ska finnas lika rättigheter till välfärdsresurser. Medborgaren besitter självbestämmanderätt och kan välja om de vill utnyttja de erbjudna sociala rättigheterna. Att förfoga över rättigheter innebär att samhället även kan ställa krav på individen, som denne ska uppfylla för att kunna åtnjuta rättigheter. En ”villkorad lika rätt” är en villkorad rättighet som förses om medborgaren uppfyller vissa kriterier som enligt motsvarande part (stat) bedöms vara viktiga (Panican, 2007:60).

4.2.1 Välfärdsskyddets krav på medborgarskap – ett exempel

Professor i kriminologi Thomas Ugelvik (2013) studerar den norska välfärdsstatens svaga förmåga att stödja icke-medborgare. Ugelvik (2013) diskuterar medborgarskapets betydelse i förhållande till att erbjudas skydd av välfärdsskyddsnetet. Den norska välfärdsstaten beskrivs vara generös och avsedd att skydda medborgare vid behov. Han undersöker om och hur kriminella icke-medborgare omfattas av Norges påtalade ”generösa och ambitiösa” välfärdsstat. Vid fråga om icke-medborgare ersätts skyddsnetet med ett annat system som avser att återföra icke-medborgaren tillbaka till sitt ursprungsland, både frivilligt med återvändandeprogram eller ofrivilligt med tvång. Ugelvik (2013) diskuterar hur

välfärdsstatens grundtanke att statligt stöd ska vara universell rättighet inte uppfyller denna tanke fullt ut eftersom det generösa välfärdsskyddet inte tillämpas på icke-medborgaren. Han problematiserar välfärdsstatens grundläggande inkluderingslogik men som i stället blir en exkluderingsform där icke-medborgaren utestängs. Ugelvik (2013) menar att hanteringen av EU-medborgare och tredjelandsmedborgare skiljs åt och med medborgarskapet som grund grupperas de som värdiga och ovärdiga av välfärdsskydssnätet. Den ovärdiga icke-medborgaren exkluderas från stöd och behöver i stället återvända till ursprungslandet (Ugelvik, 2013).

4.3 Avslutande kommentarer

Jag har funnit att Hannah Arendts teori om rätt till rättigheter kan bidra till att förståelsen för hur den ”statslöse” eller i detta fall papperslösa offer för människohandel har för relation till rättigheter i det svenska samhället. Enligt både Arendt (2016) och Marshall (1992) inkluderas och omfattas medborgare av rättigheter medan icke-medborgaren exkluderas som rättighetsbärare (se även Bexelius, 2016; Panican, 2007). Hannah Arendts rättighetsteori och T H Marshalls medborgarskapsteori kopplat till rättigheter utgör en god grund att analysera medborgarskapets betydelse vid behov av stöd. Medan Marshall (1992) är intresserad av medborgarskap och ger en förklaring av rättigheter innanför nationella gränser. Positionerar Arendt i stället rättigheter utanför nationella gränser och i förhållande av att vara ”statslös” och icke-medborgare. En gränsdragning görs där Marshalls teori hjälper till att diskutera ”villkorade rättigheter” medan Arendts teori betonar ”rättslösheten”. I den här bemärkelsen kompletterar teorierna varandra. Jag anser därmed att Arendts (2016) och Marshalls (1992) teorier belyser vikten av medborgarskap och rättigheter och därav är av relevans i denna studie för att kunna analysera vad papperslöshet har för betydelse på vilken rätt till rättigheter och stöd man har som offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige.

5. Metod

Förekommande studie har en kvalitativ ansats och söker kunskap om vilket stöd papperslösa kvinnor som är eller misstänks vara offer för människohandel för sexuella ändamål har rätt till. Studiens vetenskapsteoretiska perspektiv är socialkonstruktivism. Studien baseras på ett målinriktat urval med tio semi-strukturerade intervjuer, med professionella aktörer som kommer i kontakt med offer för människohandel som informanter, varav en av dessa genomfördes i textform via mejl. Det insamlade empiriska material har kategoriserats med hjälp av tematisk analys som i sin tur har tolkats och kodats och därmed analyserats utifrån uppmärksammade teman: att vara offer för människohandel och leva i papperslöshet, olika vägar till begränsat stöd och återvändande (se *resultat- och analys*).

5.1 Förförståelse

Metodisk medvetenhet innebär att redovisa tankesätt och tillvägagångssätt (Silverman, 2017). Individer möter olika miljöer och skapar därmed olika erfarenheter. Likaså har forskare en förförståelse, fördomar och subjektiv förståelse om det studerade ämnet (Holme och Solvang, 1997). Reflexivitet innebär en självkritisk och självmedveten reflektion över sin roll som forskare och hur detta kan påverkas av forskarens egna subjektiva och teoretiska position (Quinn Patton, 2015:70). I det här avsnittet redovisas studiens *vetenskapsteoretiska utgångspunkter* och *tillvägagångssätt*. Avsnittet redogör för min förförståelse av fenomenet och tankebanor i forskningsprocessen.

5.1.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt: Socialkonstruktionism

Studien utgår från en socialkonstruktionistisk ansats, som kort kan beskrivas som en uppfattning av att verkligheten är socialt konstruerad (Ernest, 1998; Quinn Patton, 2015:121-122). Vivien Burr (2015) har förklarat socialkonstruktionism som en vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Burr (2015) förklarar socialkonstruktionismen utifrån fyra premisser. Den första avser att det finns en kritisk syn på given kunskap. Denna premiss menar att kunskapen inte direkt kan bedömas som objektiv sanning. En individs verklighet är beroende av dennes bakgrund, med andra ord: dennes kunskap (epistemologi) och världsbild (ontologi). Detta förklarar att varje enskild individs verklighet skiljer sig från andras verklighet.

Den andra premisen handlar om att verkligheten är beroende och påverkad av en historisk och kulturell kontext. Omgivningen och samhället är i ständig förändring och därför blir tidsaspekten central att förstå hur kunskap förändras enligt socialkonstruktionismen. Det innebär att människans syn på kunskap om världen är kulturellt, socialt och historiskt betingad. Den tredje och fjärde premisen handlar om den sociala interaktionen och den sociala handlingen och deras påverkan på kunskap och världsuppfattningen. Dynamiken i den sociala interaktionen menar socialkonstruktionismen skapar kunskap. Det finns ett samband mellan en individs handling och dennes kunskap vilket kan därför innebära att olika sociala världsbilder resulterar i olika sociala handlingar (Winther Jørgensen och Philips, 2000; Burr, 2015).

Denna studie antar Burrs (2015) fyra premisser som ett bakomliggande synsätt på kunskap. Studiens syfte är att framföra informanternas beskrivning om hur de i deras arbete arbetar med det utformade stödet och hur stödet tillämpas i praktiken för papperslösa offer för människohandel. Det socialkonstruktivistiska perspektivet menar att innebörden inom de miljöer och kontexter man befinner sig i inte ständiga, utan förändras över tid vilket innebär att det inte finns en ”sann” kunskap (Burr, 2015). Dagens samhälle och dess uppfattning av människohandel som ett socialt problem har utvecklats genom åren. Dessutom har kunskapen om människohandel förändrats och fortsätter att utvecklas i och med ny forskning och därav nyskapande kunskap.

En annan aspekt är att jag är medveten om att jag som intervjuare och de personer jag intervjuat är medskapare i diskursen av papperslösa offer för människohandel. Detta gäller även efter intervjusituationen i hur tolkning av intervjumaterial görs i resultat- och analys.

Jag utgår från att nuvarande sociala fakta om människohandel skapar dagens uppfattning av människohandel och det stöd som är utformat för papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål. I min studie hoppas jag kunna belysa kunskap på vilket (socialt) stöd papperslösa kvinnor, offer för människohandel, har rätt till Sverige, ur ett rättighetsperspektiv, och förstå detta utifrån studiens teoretiska utgångspunkt Arendts (2016) *rätt till rättigheter* och Marshall (1992) *medborgarskapsteori*.

5.1.2 Tillvägagångssätt

Valet att skriva om papperslösa offer för människohandel utvecklades i en process under studiens gång. Tanken initierades när jag läste polisens arbete med ”Insats torsk” i media under år 2020. ”Insatstorsk” var ett riktat arbete mot att bekämpa sexhandeln och utgick att gripa förövare. Polisens fokus på efterfrågan var intressant, men inte en problematik som intresserade mig. Att denna studie fokuserar på kvinnan i den miljön kan förklaras ligga bakom mitt intresse för feminism, ett perspektiv som problematiserar kvinnors utsatthet. Kvinnor inom sexhandeln är sårbara och lever i en utsatthet – en utsatthet som existerar på grund av den existerande sexhandeln som i sin tur är beroende av den existerande efterfrågan av sexköp (Yen, 2008). Det som också framkom i media och som jag kunde bekräfta via statistik, och senare i egen genomförd kartläggning (se *kartläggning*), var att det fanns en stor del utländska kvinnor som sålde sex i Sverige. Den vanliga förekommande bakgrunden för kvinnor i prostitution i Sverige är från Nigeria, Rumänien och Bulgarien (Jämställdhetsmyndigheten, 2019a).

En av studiens första moment var att göra en kartläggning om arbetet mot prostitution och människohandel. Detta med bakgrund av att det fanns lite forskning om ämnena i svensk kontext. Jag upplevde att jag behövde mer information om utländska kvinnor som säljer sex eller är offer för människohandel för sexuella ändamål och deras livssituation i Sverige. Enligt Holme och Solvang (1997) kan detta vara en del av arbetet och bidra vid utformandet av syfte och frågeställningar (Holme och Solvang, 1997). Därmed blev en av studiens första moment att göra en kartläggning i arbetet mot prostitution och människohandel.

5.1.2.1 Kartläggning

Kartläggningen innebar att jag tog kontakt med aktörer som arbetar mot prostitution och människohandel via mejl och telefon för att göra en kartläggning av hur arbetet med utländska kvinnor som säljer sex och är utsatta för människohandel i Sverige ser ut. Syftet med kartläggningen var att få fram hur det sociala arbetet är utformat för denna grupp med inriktat fokus på hur arbetet görs och hur stödet ser ut.

Jag kontaktade totalt åtta aktörer som arbetar mot människohandel för sexuella ändamål. Jag kom i kontakt med två regionkoordinatorer anställda via Jämställdhetsmyndigheten, en anställd på frivillig organisation som arbetar mot prostitution och människohandel och en

centralsamordnare mot människohandel vid Migrationsverket via telefon. Jag kontaktade även Mikamottagningen via telefon – men fick inget svar och mejlade i stället. Mikamottagningen i både Stockholm och Göteborg kunde inte delta i kartläggningen p.g.a. hög arbetsbelastning och hänvisade mig att kontakta regionkoordinatorer vid Jämställdhetsmyndigheten. Jag skickade också mejl till Polismyndigheten Region Syds mailbox om önskad kontakt med gränspolisen som arbetar mot människohandel. Gränspolisen hänvisade mig att kontakta polisens människohandelsgrupp då de skulle ge mig bäst svar. Det fanns inga kontaktuppgifter till Polismyndighetens människohandelsgrupp på internet. I mailkontakten med Gränspolisens i Region Syd efterfrågades kontaktuppgifter till polisens människohandelsgrupp, men dessvärre fick jag inget svar.

Valet att kontakta dessa aktörer gjordes i och med deras centrala arbete mot prostitution och människohandel (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b). Jag ansåg att deras kunskap kunde bidra med hur det befintliga stödet är utformat för utländska kvinnor som säljer sex i Sverige. De frågor som ställdes var om tredjelandsmedborgare och hur arbetet ser ut med denna målgrupp, hur många de kommer i kontakt med, om de har ett uppsökande arbete, hur samarbetet ser ut med andra organisationer/myndigheter och hur arbetet med återvändandet ser ut. De berättade att de utländska kvinnor som säljer sex i Sverige ofta lever under förtryck och tvång och att majoriteten identifieras som offer för människohandel för sexuella ändamål. Efter kartläggningen blev jag nyfiken på att undersöka papperslösa människohandelsoffers stöd ur ett rättighetsperspektiv, vilket resulterade i att bli denna studies ämnesval. Kartläggningen gjordes i syfte att få mer kunskap om ämnesområdet men har också använts för att komma i kontakt med relevanta och eventuella intervjupersoner. Kartläggningen kom även att ändra denna studies ämnesval och gå från att fokusera på sexhandeln till människohandeln.

För att förtydliga, började denna studie i tankar om att skriva om papperslösa (tredjelandsmedborgare) kvinnor som säljer sex i Sverige. Tills jag under kartläggningen och i kontakt med professionella som arbetar med papperslösa offer blev upplyst om att den stora gruppen utländska kvinnor som säljer sex, i själva verket är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Sammantaget, framställdes studiens syfte och avsåg således att undersöka arbetet mot människohandel för sexuella ändamål och mer specifikt undersöka vilket stöd papperslösa kvinnor som är offer för människohandel har rätt till i Sverige. Syftet har däremot justerats under studiens gång varpå det avviker lite från den formulering som finns i informationsbrevet och samtyckesblanketten (se bilaga 1 och 2).

5.3 Val av kvalitativ metod

Kvalitativ metod är en undersökande metod (David och D.Sutton, 2016) och har sin kraft i att visa ökad förståelse för sociala processer och sammanhang i specifika kontexter och miljöer (Holme och Solvang, 1997). Den kvalitativa metoden bidrar även till att ställa specifika frågor i till exempel intervjuer och få detaljerade och djupgående svar på frågan som ställts (Kvale och Brinkmann, 2014:47; Silverman, 2011; Quinn Patton, 2015), något som en kvantitativ metod inte hade uppfyllt på samma sätt.

Jag vill upplysa om att begreppet informant kommer att användas för att hänvisa till intervjudeltagarna i denna studie. Detta med bakgrund av Holme och Solvangs (1997) beskrivning av informant som en person som har mycket information kring den målgruppen studien ämnar att studera.

5.3.1 Kvalitativ intervju

Förberedelser innan intervjutillfällena har varit att läsa tidigare forskning och information om verksamheternas arbete mot människohandel. Min genomförda kartläggning (se *kartläggning*) har också medfört med viktig kunskap om människohandel. Detta tillvägagångssätt gjorde mig mer insatt och gav mig en översiktlig förståelse av arbetet mot människohandel, något som underlättade vid intervjusamtalen.

Den här studien har utgått från en semi-strukturerade intervju där frågor har strukturerats in i underkategorier: *bakgrund* (frågor om ex. de professionellas arbete med målgruppen) *rättigheter* (frågor om ex. de papperslösas rättigheter och juridiska situation), *stöd* (frågor om ex. vilket stöd papperslösa offer erbjuds och vilka dilemman finns i arbetet att stödja papperslösa kvinnor), *återvändande* (frågor om ex. hur ett återvändande ser ut och hur stödet ser ut vid ett återvändande). En semi-strukturerad intervju är användbar om man vill vara flexibel vad gäller frågornas ordningsföljd eller följdfrågor (Bryman, 2011, 2016; Eriksson-Zetterquist och Ahrne, 2015). Att utgå från en intervjuguide kan stärka replikerbarheten från intervju till intervju (David och D.Sutton, 2016; Silverman, 2011). Intervjuguiden har bearbetats av mig och sedan granskats av handledare, för att minska risken av ledande frågor som kan styra informanten åt ett specifikt håll i intervjun (se Bryman, 2011, 2016). Enligt överenskommelse skickades intervjuguiden över till två informanter som önskade att ta del av

denna innan själva intervjutillfället. Samtliga informanter fick informationsbrev och samtyckesblankett via mejl innan intervjun (se bilaga 1 och 2).

En av informanterna kunde inte delta i intervju p.g.a. hög arbetsbelastning men erbjöd sig att delta skriftligt via mejl. Jag valde därmed fem utvalda frågor från intervjuguiden som informanten kunde besvara. De frågor som valdes bedömes vara mest centrala för studiens syfte. Kvale och Brinkmann (2014) hävdar att en fördel med intervju via mejl är att den ger korrekt hänvisning på hur informanten uttryckt sig. En nackdel var däremot att jag inte kunde ställa följdfrågor.

Då studien genomfördes under rådande pandemi Covid-19, var det inte möjligt att ses för en fysisk intervju. Intervjuerna har genomförts via plattformen Zoom och Skype. Åtta har varit videosamtal och två som börjat i videosamtal men avslutats i röstsamtal. Röstsamtal blev en lösning för att minska risken att videosamtalet skulle påverkas av dålig internetanslutning. Videosamtal var det ideala för att kunna efterlikna en fysisk intervju i så stor utsträckning som möjligt (Bryman, 2016). Den fysiska intervjun ger inblick i reaktioner och kroppsspråk, som röstsamtal inte uppnår på samma sätt (Bryman, 2011). Under intervjun var det viktigt för mig att sitta i ett tyst rum där intervjuerna kunde hållas ostört, medan intervjupersonen har fått välja fritt vilken typ av miljö denne kände sig bekväm att bli intervjuad i. Sammantaget har intervjuerna genomförts ostört – med undantag för dålig internetanslutning som har påverkat och pausat lite under två intervjuer, något som Bryman (2011, 2016) också hänvisar till kan ske vid denna form av intervju. Den dåliga anslutningen kan ha påverkat någon intervju genom att det blivit uppehåll i pågående svar, vilket medför risk att svaren kan ha gått miste om information, om intervjupersonen vid upprepning har formulerat svaret på ett annat sätt. En nackdel med intervjuer via videosamtal är att det kan begränsa uppfattningen av till exempel arbetsmiljön den intervjuade personen befinner sig i, samt miljön, målgruppen papperslösa kvinnor som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål, möter och finner sig i. Videosamtal har också gynnat då den uppnår en personlig kontext och intervjuer kan bokas in med kort varsel. En annan möjlighet är att det underlättat att ha intervjuer med informanter som befinner sig på olika geografiska platser på ett smidigt sätt.

Direkt efter intervjun har jag formulerat korta anteckningar och sammanfattat viktiga punkter av intervjuns innehåll för att få en överblick på eventuella teman och mönster (se David och D.Sutton, 2016; Eriksson-Zetterquist och Ahrne, 2015; Kvale och Brinkmann, 2014:171).

Kort efter intervjun transkriberade jag intervjumaterialet för att kunna återge informantens utsagor på ett korrekt sätt. En god analys är avhängig en korrekt transkribering menar Bryman (2011). Transkriberingen har i denna studie givit en god grund för att kunna analysera och tolka mönster i informanternas utsagor och beskrivning av studiens ämnesval.

5.4 Urval

Studiens urval är professionella inom offentlig och frivillig sektor som arbetar med papperslösa offer för människohandel. Urvalet har relevans för socialt arbete då informanterna bidrar med information om hur stöd för papperslösa kvinnor människohandelsoffer ser ut i praktiken. John Lofland (1971) omnämnd i Holme och Solvang (1997:93) beskriver att man ska möta det man ska undersöka genom social närhet för att skapa ömsesidig tillit. Jag har valt att inte basera studiens urval på papperslösa kvinnor som är eller misstänks vara offer för människohandel för sexuella ändamål. Detta med hänvisning till tidigare forskning som bekräftar svårigheten att forska om människohandel för sexuella ändamål, på grund av dess dolda natur, vilket gör att kvinnorna ofta håller sig gömda (Bromfield, 2015; Davis och Tummala-Narra, 2016). Men även för att inte riskera att utsätta kvinnorna att prata om sina traumatiska upplevelser (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016).

Kontextkänslighet innebär att endast kunna belysa fenomenet ur en viss synvinkel vilket gör att det kan bli avsaknad av ett helhetsperspektiv (Bryman, 2011:364; Quinn Patton, 2015:69). Studien studerar professionella, inom offentlig och frivillig sektor, upplevelser av vilket stöd papperslösa offer för människohandel har rätt till i Sverige – och missar att inhämta förstahandsinformation från papperslösa kvinnor som är offer för människohandel. Med tanke på det svaga utbudet av svensk forskning om papperslösa kvinnor som är offer för människohandel för sexuella ändamål anses denna studie kunna bidra till forskning inom socialt arbete.

Ett strategiskt målinriktat urval har gjorts genom att välja intervjupersoner med spetskunskap och som kan besvara studiens syfte och frågeställningar (Bryman, 2011, 2016; David och D.Sutton, 2016; Halvorsen, 1992). Enligt *Manual vid misstanke för människohandel* (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b:13) finns ingen specifik aktör som har funktionen att identifiera offer eller ge ett offer en formell status som offer för människohandel i Sverige.

Manualen belyser olika aktörer inom offentlig- och frivillig sektor, med olika ansvar, som arbetar mot människohandel och med offer för människohandel (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b). Regionkoordinatorer anställda vid Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och frivilliga organisationer inom civilsamhället ansågs vara relevanta aktörer som kunde möta papperslösa kvinnor som är offer för människohandel för sexuella ändamål (se redovisning av informanter). De frivilliga organisationer som kontaktades var medlemmar i Plattformen Civila Sverige mot människohandel (Plattformen Civila Sverige Mot Människohandel, 2020).

De personer som kontaktades, kontaktades utifrån nedanstående inkluderingskriterier:

1. Personer som arbetar mot människohandel för sexuella ändamål
2. Personer som arbetar med papperslösa kvinnor som är offer för människohandel för sexuella ändamål

Jag har intervjuat fyra regionkoordinatorer anställda vid Jämställdhetsmyndigheten, en anställd vid Migrationsverket som arbetar mot människohandel och fem anställda vid frivilliga organisationer som har ett inriktat arbete med papperslösa människohandelsoffer.

I ett första steg kontaktades åtta aktörer inom både statlig- och frivillig organisation, för att göra en kartläggning om deras arbete med målgruppen (se *kartläggning*). Under kartläggningen fick jag svar från fyra av totalt åtta personer. Under denna kontakt var två regionkoordinatorer, en anställd vid Migrationsverket och en frivillig organisation. Dessa aktörer fick efter kartläggningen frågan om de ville delta i en intervju, vilket de gick med på. I ett andra steg skickades mejl med kort information om önskad kontakt för intervjudeltagande samt informationsbrev och samtyckesblankett (se bilaga 1 och 2) till samtliga regionkoordinatorer anställda vid Jämställdhetsmyndigheten och samtliga frivilliga organisationer som är medlemmar i Plattformen Civila Sverige mot människohandel, här svarade tre informanter att de önskade delta i studien. En av dessa avbröt sin medverkan i studien. Många av de jag var i kontakt med (ofta frivilliga organisationer) uttryckte hög arbetsbelastning och fann inte möjlighet att delta i intervju. I ett tredje steg kontaktades de som inte svarade på mejl, i stället via telefon och ytterligare fyra kunde delta i intervju. Samtliga intervjupersoner har fått information- och samtyckesdokument mejlade till sig innan intervjun. Totalt har tio informanter deltagit i denna studie.

5.4.1 Redovisning av informanter

Regionkoordinatorer arbetar mot prostitution och människohandel och är uppdelade i sju regioner i Sverige med cirka 13 anställda. De har specialistkompetens om människohandel och arbetar med att ge stöd till myndigheter när de kommer i kontakt med människohandelsfall. De arbetar stödjande för att ge hjälp till människohandelsoffer. Samt hanterar ansökningar om återvändande via återvändandeprogrammet IOM (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b:20).

Frivilliga organisationer arbetar med att stötta offer för människohandel genom att bidra med skydd och insatser i form av samtalsstöd, juridisk information eller skyddat boende. Civil samhällets stöd är ett komplement när myndigheter inte förmår att erbjuda stöd till offer som saknar juridisk status (Jämställdhetsmyndigheten, 2019b:23).

På Migrationsverkets hemsida finns ingen arbetsbeskrivning av denna (läs: med bakgrund av anonymisering skrivs ”denna”) persons arbete mot människohandel. I mejlkontakt beskriver hen sitt ansvar vara att samordna myndighetens arbete mot människohandel och människoexploatering.

Nedan följer en beskrivning av de tio informanter som intervjuats. I beskrivningen redogörs inte ålder eller hur länge personen varit verksam i sin arbetsroll. Jag beskriver endast deras arbetsuppgifter med anledning av att jag vill hålla hög grad av anonymisering eftersom det är få som arbetar med de här frågorna. De arbetar inom statliga myndigheter och frivilliga organisationer.

Nedan redovisas informanterna utifrån deras fiktiva namn:

1. ”Erik” – arbetar inom ideell sektor som arbetar med migranter, flyktingar offer för människohandel
2. ”Maria” – arbetar inom offentlig sektor som regionkoordinator mot prostitution och människohandel
3. ”Eva” – arbetar som kurator på ideell sektor som arbetar med människohandel och offer för människohandel
4. ”Kristina” – arbetar inom offentlig sektor som regionkoordinator mot prostitution och människohandel
5. ”Helena” – arbetar mot människohandel på Migrationsverket

6. ”Linnea” – arbetar inom ideell sektor som erbjuder stöd för offer för människohandel för sexuella ändamål
7. ”Sofia” – arbetar inom offentlig sektor som regionkoordinator mot prostitution och människohandel
8. ”Karolina” – arbetar inom ideell sektor mot människohandel och med offer för människohandel
9. ”Camilla” – arbetar inom ideell sektor med juridiskt och socialt stöd med offer för människohandel
10. ”Therese” – arbetar inom offentlig sektor som regionkoordinator mot prostitution och människohandel

5.5 Tematisk analys

Tematisk analys är en metod som liknar kvalitativ innehållsanalys då den analyserar intervjumaterial och sorterar innehållet i kategorier och teman som är framstående i materialet (Bryman, 2015). Tematisk analys kan välja att fokusera på repetitioner, likheter och skillnader eller uppmärksamma de detaljer som inte tagits upp av informanterna i intervjumaterialet (Bryman, 2018; 2015, se även Kvale och Brinkmann, 2014 om kodning). Studiens tillförlitlighet står i relation till att tolkningsarbete har skett på ett korrekt sätt (Szkłarski, 2019). Tematisk analys är till fördel en transparent metod som visar hur och vilka kategoriseringar man använts sig av. Dock kan en nackdel med detta vara att forskaren intar en subjektiv tolkning med sin förförståelse vid skapandet av teman. Ett motargument till detta är att det finns teman som återupprepas i materialet som då kan användas som en gemensam tolkningsgrund (Bryman, 2011).

Kodning innebär att kategorisera intervjumaterialet till teman som man sedan tolkar (Rennstam och Wästerfors, 2015). Med hjälp av Graneheim och Lundman (2004) skapade jag kodningstabeller (se tabell 1 och 2). Jag började med att läsa igenom intervjumaterialet för att få en känsla av helheten samt för att ha ett öppet förhållningssätt att förstå materialet. Andra gången jag läste intervjumaterialet var jag uppmärksam på mönster och kommenterade eventuella teman i materialet. Ett hjälpmedel har varit att färgmarkera möjliga teman. Kodningsprocessen fortsatte sedan med att kategorisera till specifika och utvecklade tematiska kategorier (se nedan tabell 1). Meningsenheten innehåller informantens citat, som sedan har kondenserats för att uppmärksamma dess centrala innehåll (kondenserad enhet) och

som till sist bildat en kod. De teman som funnits har bedömts vara relevanta för studiens syfte och frågeställningar. De koder som framtagits i tabell 1 har sedan använts som stöd för att kunna kategorisera och sammanställa kodningen i ett gemensamt dokument där de enskilda koderna uppmärksammas (se tabell 2). Jag har vid skapandet av koderna varit uppmärksam och arbetat för att vara så fri som möjligt från förgivettagna föreställningar och förväntningar (Rennstam och Wästerfors, 2015). Denna studies teman har skapats genom att hitta gemensamma teman i informanternas utsagor, som sedan analyserats och teoretiserats i resultatavsnittet (se Hallin och Helin, 2018).

Tabellerna exemplifierar hur jag har arbetat under tematiseringen. Tabell 1 visar hur meningsenheten kondenserats och sedan kodats. Tabell 2 visar hur koder skapat ett gemensamt tema innehållande av informanternas citat.

Tabell 1

Meningsenhet	Kondenserad enhet	Kod
Syftet att jag är med det är för att kunna erbjuda just det här stödet och höra om personen vill medverka i en polisutredning eller så (26-28)	Erbjuda stöd och om de vill medverka i polisutredning.	Stöd + Polisutredning
Prata med de personerna samtliga där och hur de har de, hur de mår och hur länge de har varit i Sverige och vad de tänker sig i framtiden och vad de kan behöva för hjälp och stöd. (28-30)	Samtal om mående, vistelse i Sverige och framtidstankar och vad de behöver för stöd/hjälp	Stöd

Tabell 2

Tema	Papperslöshet / Asyl / Upphållstillstånd		
Respondenter	Erik	Maria	Eva
<i>Citat</i>	Och så tar den målgruppen papperslösa, de är helt enkelt rättslösa. De talar inte i något utav de kategori, för i vissa fall så kallar jag de borderline, för att huvudfokus ligger på trafficking för sexuella ändamål. Det är lite mer komplicerat när det är arbetskraftsinvandring och utnyttjande inom arbetskraften, det är <u>väldigt märker</u> man kan bevisa och sen också innan vi ska kompensera de här offren och inte få betalt för de här tiderna. De första vi också kollar i papperslösas tillstånd i Sverige och indirekt sett om man är lagbrytare bland annat att vistas i	Sen finns det ju, om man tänker papperslösa så är det många som har papper som kommer från Rumänien till exempel. Sen säger ju våra lagar att man får vara här i tre månader som EU-medborgare men sen ska du ha en egen försörjning för att kunna kvarstanna. Men de här gör ju det ändå så de är ju här på ett sätt illegalt. På det sättet att de pluggar inte och	Det sättet vi gör det på är ju när vi har nätverksträffar och sen också, har vi förra året, som hade detta initierade projektet "If <u>You Speak Up, I Will Join</u> " och då var det många av våra kvinnor som var med. Det var fantastiskt faktiskt. Till exempel var vi och träffade, XXX på UD, vi var flera kvinnor härifrån och jag och XXX som är en annan kurator som jobbar här. Där var allting i de <u>här</u> fina UD lokalerna med stort läderklätt konferensbord, det var jätte, liksom, jag kände mig både

5.6 Tillförlitlighet

Den kvantitativa samhällsvetenskapliga forskningen diskuterar forskningsprocessen utifrån begrepp som reliabilitet och validitet. Dessa syftar till studiens förmåga att kunna replikeras (reliabilitet) och om man mäter det man avser att mäta (validitet) (Bryman, 2011; Trost, 2010). Den kvalitativa forskningen tillämpar inte dessa begrepp i samma utsträckning vid diskussion om studiens forskningsprocess och resultat. Guba och Lincoln (1994) omnämnda i Bryman (2011:353) och Bryman (2016:467) rekommenderar i stället att använda sig av tillförlitlighet och äkthet vid bedömning av reliabilitet och validitet i kvalitativ forskning.

Tillförlitlighet innebär att uppvisa trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet. Även studiens möjlighet att kunna styrka och bekräfta innehållet, som avser att forskaren har handlat i god tro (se även Silverman, 2011 om *tillförlitlighet*). Tillförlitlighet bedöms öka om utomstående granskar studien för att förbättra dess kvalitet (Bryman, 2011). Denna studie har kontinuerligt granskats av handledare som lämnat in synpunkter på studiens olika avsnitt. Tillförlitlighet syftar också till att man uppvisar transparens och redovisar för hur forskningsprocessen har

gått till (Justesen, Mik-Meyer och Andersson, 2011; Bryman, 2016). Metodavsnittet belyser tydligt och djupgående denna studies process för att synliggöra de val som gjorts för läsaren.

Studiens tillförlitlighet bedöms stärkas med hjälp av inkluderingskriterier i urvalet (se *urval*), då kriterierna säkerställer att studien studerar det som avses studeras enligt syftet och frågeställningar. Kvalitativa metoder producerar vanligtvis en mängd detaljerad information om ett mycket mindre antal människor och fall. Detta ökar förståelsedjupet för det undersökta ämnet men minskar generaliserbarheten (Bryman, 2011). Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) talar om att en studie har uppnått mättnad när intervjuerna börjar efterlikna varandra och uppmärksammar samma svarsmönster, vilket kan hänvisas till materialets representativitet. I denna studie har informanterna övervägande visat gemensamma svarsmönster. Dessutom har denna studie kunnat besvara studiens syfte och frågeställningar i koppling till presenterad tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter, uppskattas studiens överförbarhet och tillförlitlighet stärkas.

Reissman (1993) diskuterar studiens kvalitet utifrån begreppen *övertygande, relevant* och *intressant* kunskap i relation till det valda ämnet och den studerande gruppen. Om dessa begrepp går att tillämpa i studien så har forskningen hög kvalitet. Människohandel är ett brett och komplext fenomen som studerats i olika delar av världen, kontexter och miljöer. Forskning om papperslösa offer för människohandel inom socialt arbete finns mestadels i internationella studier. Det ger en förklaring till varför den internationella forskningen framträder tydligt i denna studie (se *tidigare forskning*). Denna studie avser att bidra till avsaknad forskning inom svensk kontext och avser att stödja med relevant kunskap inom fältet.

Forskaren intar en privilegierad position vad gäller att tolka och kategorisera informanternas svar (Kvale, 2009). Det har tagits hänsyn till att jag intar en privilegierad position att producera tillförlitlig kunskap. Silverman (2011) diskuterar den kvalitativa metodens problem med tillförlitlighet vid kodning. Hur forskaren väljer att kategorisera materialet kan leda till att det lämnas lite utrymme till ett objektiva datamaterial (ibid.). Jag har inga tidigare erfarenheter av att studera människohandel för sexuella ändamål eller papperslösa kvinnor och anser inte det kunna påverka studiens tillförlitlighet.

5.7 Etiska överväganden

Denna studie utgår från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002). De fyra centrala etiska principer som har beaktats i denna studie är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Dessa etiska principer nämns även hos Bryman (2011, 2016).

Informationskravet innebär att redovisa studiens syfte och betona att intervjudeltagarens deltagande är frivilligt (Vetenskapsrådet, 2002). Innan varje intervju har informanterna informerats om vad intervjudeltagandet innebär och om de etiska principer de berörs av vid medverkanen i studien. Vid frågor innan eller efter intervjun kunde informanterna ta kontakt med mig för att ställa dessa. Informanterna delgavs även att medverka är frivillig och kan när som helst välja att avsluta sin medverkan eller avstå från att svara på en fråga under intervjun. En person valde att avstå sin medverkan i studien med anledning av att hen upplevde sig vara oförberedd vid intervjutillfället.

Samtyckeskravet syftar till att inhämta ett samtycke från intervjupersonen som ska delta i studien (Vetenskapsrådet, 2002). Samtycket har inhämtats muntligt och spelats in eftersom intervjuerna har hållits via Zoom och Skype. Detta för att underlätta för informanterna och bortse att de behöver skicka in samtyckesblanketten som skickades ut via mejl.

Konfidentialitetskravet kräver att forskaren behandlar intervjudeltagarnas uppgifter konfidentiellt och att dessa ska förvaras tryggt (Vetenskapsrådet, 2002). Det inspelade materialet har förvarats i en hårddisk som bevarats inlåst i ett skåp. Intervjuerna har anonymiserats med undantag för användning av informantens befattning, som till exempel regionkoordinator eller anställd på frivillig organisation. Detta är informanterna informerade om och har samtyckt till. Trots detta, hålls informanterna identitet ändå anonymiserade. Till sist beskriver Vetenskapsrådet (2002) nyttjandekravet som innebär att det insamlade materialet från intervjudeltagarna endast får användas för forskningsändamål. Informanterna har informerats både skriftligt och muntligt att inspelat material efter examinerad uppsats kommer att förstöras.

En annan viktig etisk synpunkt är att jag är medveten om att informanternas utsagor och beskrivning av offer för människohandels verklighet, fokuseras i denna studie. Det innebär att

papperslösa offers röst inte tagit plats i denna studie. Det kan uppfattas som problematiskt inom forskning i socialt arbete att målgruppen inte fått möjlighet att uttrycka sig, eftersom socialt arbete syftar till att utsatta människors röster ska göras hörda. Men det hade också varit svårt att genomföra en studie med utsatta personer som ofta lever i riskfyllda och i dolda miljöer (se Bromfield, 2015; Davis och Tummala-Narra, 2016; Doezema, 1999) ur ett etiskt perspektiv.

I det här avsnittet har jag redogjort för studiens metodologiska tillvägagångssätt och övervägande. Jag har reflekterat över metodologiska möjligheter och begränsningar och studiens påverkan av detta. Nästa avsnitt kommer att redogöra studiens resultat- och analys.

6.Resultat och analys

6.1 Att vara offer för människohandel *och* leva i papperslöshet

I kommande avsnitt görs en redogörelse på hur det är och vad som innebär att leva i papperslöshet som offer för människohandel för sexuella ändamål. Detta i syfte för att ge en kort bakgrund av målgruppen och problematiken.

Papperslösa kvinnor beskrivs enligt informanterna leva under svåra omständigheter och i en utsatt livssituation. Informanterna beskriver att offer för människohandel bär på ett stort emotionellt bagage med hårda och svåra erfarenheter vilket somliga några kan uppleva vara skamfyllt att berätta om. Informanterna förklarar att den ekonomiska aspekten är en central del och utgör stor stress då papperslösa offer lever i fattigdom. Att leva i multiutsatthet i hemlandet beskrivs av informanterna riskera att kvinnan rekryteras in i människohandel av hallickar. Rekryteringen kan ske både i hemlandet och i Sverige. Maria beskriver att de situationer kvinnan rekryterats under i hemlandet handlar om att hon vilseleds, luras och undanhålls information om den verklighet som egentligen väntar i destinationslandet. Lazardis (2001) och Wijers (1998) förklarar i sina studier att vilseledande och hot är vanliga handlingar hos hallickar vid rekrytering. Maria förklarar vidare att lovord blir tomma ord och hopp om ett arbete blir i stället att luras in i prostitution och bli offer för människohandel. Informanterna uppger att det är eftertraktat bland kvinnorna att resa till Europa då det finns hopp om att skapa bättre förutsättningar och en godare framtid. Men kvinnan riskerar att fastna i människohandel och det blir en seger för hallickarna som fortsatt kan utnyttja hennes underordnade situation till deras fördel, något som forskning ur ett offerperspektiv också belyser (Busch-Armendariz, Nsonwu och Heffron, 2011; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Lazardis, 2001).

Efter en kort bakgrundsbeskrivning om hur papperslösa offer drabbas av människohandel men också fastnar i denna utsatthet kommer jag nu gå över till hur informanterna beskriver papperslösa offer och deras juridiska status.

Att arbeta inom offentlig- och frivillig sektor mot människohandel innebär att möta personer med olika former av uppehållsrätt. I intervjumaterialet skildras att både EU-medborgare och tredjelandsmedborgare utnyttjas och faller offer för människohandel. Det som skiljer

grupperna åt är EU-medborgares tre månaders uppehållsrätt att vistas i Sverige i jämförelse med tredjelandsmedborgare (utan uppehållstillstånd) begränsade eller avsaknad rätt att vistas i Sverige. En generell beskrivning av papperslöshet hos informanterna är att livet som papperslös i Sverige innebär svårigheter med boende och ekonomi och överlag en svårighet att klara av vardagen. Nedan redogör jag informanternas beskrivning av papperslöshet i förhållande till att vara offer för människohandel.

Informanterna problematiserar papperslöshet och beskriver olika exemplen som gör att offret kan hamna i papperslöshet. En av dessa är i de fall papperslöshet diskuteras omfatta de offer som har ett pågående asylärende i ett annat EU-land och vars ärende hanteras enligt Dublinförordningen. Dublinförordningen bygger på "förstalandsprincipen" som innebär att asylansökan ska prövas i det första EU-land individen (offret) anländer till. De kvinnor som har ett pågående asylärende i ett annat EU-land men som vill söka asyl i Sverige, blir därmed nekade detta med hänvisning till Dublinförordningen. Så kallade "Dublinärenden" är ett återkommande tema som tas upp under intervjuerna och beskrivs vara svårhanterade ärenden. Detta med bakgrund av att de tredjelandsmedborgare som sökt asyl i till exempel Italien kan också varit utsatt för människohandel där, och behöver återvända till Italien med hänvisning till Dublinförordningen. Camilla och Linnea beskriver att de offer som exploateras i ett annat EU-land och kommer till Sverige för att söka skydd krockar med Dublinförordningen:

"Vi hör ju regelbundet om att det är, ja rent konkret fysisk flykt från en bordell exempelvis eller liknande, och så tar man sig till Sverige för att söka skydd från just den situationen och så får man till svars att "nej du ska återföras till Nederländerna". Den, både rent konkreta faran som det kan innebära men också den psykologiska terrorn i vissa fall av att vara tillbaka igen i exakt där du aldrig igen ville befinna dig, gör ju att många väljer papperslöshet, så när man väl får det beskedet att du behöver återföras och du kommer inte kunna söka asyl i Sverige så är det många som väljer att stanna i Sverige i alla fall då." (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig sektor).

"Vår erfarenhet är tyvärr att många av de som utnyttjats i sexhandeln i Europa, och kommit till Sverige för att få en fristad här, saknar rätt att söka asyl på grund av Dublin-reglerna. De personerna väljer oftast gå under jord de 18 mån då Dublin gäller, helt enkelt för att de är totalt livrädda för att lämna landet och

återvända till det sammanhang de kommer ifrån.” (2020-11-24, Linnea, anställd på frivillig sektor).

Det de professionella beskriver i intervjuerna är att det också handlar om situationer där offret flyr från ett annat EU-land till Sverige, men kan behöva åka tillbaka med hänvisning till Dublinförordningen. Dublinförordningen blockerar möjligheten att söka asyl i Sverige trots att det finns ett behov av skydd och fristad som Linnea beskriver. Det gör att man väljer att leva i papperslöshet och leva gömd under 18 månader³ eftersom det finns en oro att behöva återvända till den exploatering och utsatthet som finns i ursprungslandet, detta uppmärksammar också Camilla i sitt citat. Att stanna i Sverige och leva i papperslöshet väger upp riskerna leva som papperslös eftersom riskerna att återvända väger tyngre. Marshall (1992) framställande av medborgaren i medborgarskapet, skapar också dikotom variabeln: icke-medborgaren utan medborgarskap (papperslösa) (se även Arendt, 2016). De papperslösa blir i förhållande till medborgaren en grupp i samhället som *inte* bär på (medborgerliga)rättigheter (Arendt, 2016; Marshall, 1992; Panican, 2007) och lever därmed med ökade risker i papperslöshet.

Camilla beskriver att papperslösa offer flyr från det land de blivit utnyttjade i till Sverige för att söka skydd. Att offret sedan behöva återvända kan vara en konkret fara men också en psykologisk terror som resulterar i att papperslöshet blir ett ”bättre” alternativ. Valet att leva som papperslös upplevs därför vara ett bättre alternativ än att behöva återvända till den exploatering som offret flytt från. Camilla beskriver hur man ställer risk mot risk. Man väger risken att leva som papperslös i Sverige mot risken att behöva återvända till exploatering:

”Det gör ju personen väldigt sårbar, för då blir det lite ”kosta vad det kosta vill” kring att stanna i Sverige, vilket precis är det människohandlare liksom vet om och utnyttjar: ”Jag kan egentligen göra vad jag vill med den här personen för att den personens övriga alternativ är alltid ännu sämre”. Så det är ju många som exempelvis väljer att aldrig berätta om vad de har varit med om, på grund av just den anledningen att man kanske hellre ändå i slutändan fortsätter livet som det

³ Ett Dublinbeslut om att asylansökan ska ansökas i ett annat Dublinland innebär att det andra landet har ansvar för personen. Dublinbeslutet gäller 18 månader och börjar verka när det andra Dublinlandet har accepterat att vara ansvarig för personen (Asylrättscentrum, 2020).

är i Sverige och hur illa det än är” (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig sektor).

Camilla beskriver papperslösa offers riskfulla liv. Vidare förklarar hon hur man som papperslös lever under osäkra villkor och att det kan innebära att man blir offer för ett utnyttjande av andra. Även andra informanter uppger att hallickar kan använda utsattheten för att styra den papperslösa till att sälja sex och sedan luras in i människohandel (jmf. Busch-Armendariz, Nsonwu och Heffron, 2011; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Lazardis, 2001). Informanterna uppger att faran som ständigt finner sig att leva som papperslös innebär också en ständig oro att utvisas (jmf. Jobe, 2010). Att utvisas innebär återigen att återföras tillbaka till riskerna och utsattheten man flytt från. Personer som väljer papperslöshet lever med rädslan att bli upptäckt och utvisas till det land som utgör stor fara. Vardagen som papperslös offer är oroväckande och offret är i behov av skydd och stöd. Therese förklarar konsekvensen av inte kunna hjälpa offret eftersom de hålls gömda:

”Haft personer som har velat vara kvar, men inte fått uppehållstillstånd eller inte, eller som inte velat ha åka hem och då tappar jag ju dem, eller de försvinner ju, då har jag ingen möjlighet att hjälpa de, om de inte... [...] När det gäller Italien, har jag inte. Grejen är, ärendet som jag haft som skulle utvisas till Italien har dragit, så de håller sig gömda helt enkelt. Så där vet jag inte hur det går. Det är också skrämmande känner jag. Det är också en extrem utsatthet, men det tyder också på vilken rädsla man har för att åka tillbaka till Italien.” (2020-11-19, Therese, anställd på offentlig sektor).

Therese förklarar att hon ”tappar” papperslösa offer efter beslut om att de behöver lämna Sverige. Rädslan att behöva åka tillbaka styr valet att välja papperslöshet. Att ”tappa” papperslösa offer som Therese beskriver, kan enligt Musto (2010) bero på rädsla för myndighetskontakt. En rädsla för utvisning och behöva återvända till ursprungslandet går i linje med tidigare forskning (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016). Informanterna uppger att Dublin kan hävas om offret utsatts för människohandel i Sverige. Att vara brottsoffer i Sverige och prövas för möjligheten att ansöka om asyl och beviljas internationellt skydd. Det grundar sig på om det finns ett nuvarande påvisat hot i det land offret ska återvända till. Hotet kan komma från ett organiserat människohandelnätverk som har ett stort kontaktnätverk och som kan effektivt hitta tillbaka till kvinnan. Men i de fall det internationella skyddet inte

beviljas återstår övervägningen att återvända tillbaka till hot eller stanna kvar i papperslösa i Sverige. Ovanstående beskrivning visar att ”Dublinärenden” exkluderas att söka asyl förutom vid speciella och försvårade omständigheter. Jag resonerar över hur papperslösa offer behöver ”styrka” sitt offerskap och påvisa sin utsatthet i hemlandet för att kunna häva Dublin. Papperslösa offer delas här in i två grupper. Den ena gruppen med påvisat hot att bli förföljd av ett kriminellt nätverk har ökad möjlighet att beviljas internationellt skydd (asyl d.v.s. uppehållstillstånd). Medan den andra gruppen, trots påstått hot, inte kan undvika Dublinförordningen och ”skyddas” inte i samma utsträckning.

I detta avsnitt går det att utläsa hur offrets juridiska status som papperslös i anknytning till Dublinförordningen försvårar vägen ut ur utnyttjandet och i stället riskerar att försätta offret i utnyttjande igen. Informanternas utsagor visar hur Dublinförordningen utvisar papperslösa ofrivilligt och som sedan leder till konsekvensen: papperslöshet i Sverige. Att leva i papperslöshet innebär avsaknad av skydd vilket informanterna uppger försätter offret i en grövre utsatthet. I denna bemärkelse förstärks ändå offerskapet. Det går här att argumentera för hur papperslösa offer har begränsade rättigheter och lever under maktlösa förhållanden med svag förmåga att kunna påverka sin situation (jmf. Arendt, 2016). Dessutom kan man också argumentera hur de professionella upplever sig bakbundna och maktlösa att hjälpa papperslösa offer på grund av Dublinförordningen (jmf. Skilbrei och Holmström, 2013).

6.2 Olika vägar till begränsat stöd

Föreliggande avsnitt kommer att beröra papperslösa offer och deras rätt till stöd i Sverige. Avsnittet belyser stöd som erbjuds och ges av offentlig och frivillig sektor. Jag vill inleda med ett citat från Camilla:

”Så vi är väldigt försiktiga med att tänka, vad ska man säga, ”one size fits all” som att nu ska du gå igenom alla de här processerna. Det är helt upp till den individuella personen och vad hon eller han känner är det viktigaste för att komma vidare.” (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig organisation)”

I föregående avsnitt skildras att papperslösa offer genomgår liknande mönster i hur de fallit offer för människohandel, men det betyder inte att alla uttrycker samma typ av stöd menar Camilla. Camilla visar i ovanstående citat hur en och samma stödplan inte är hållbart för var och en som är offer för människohandel. Med detta sagt kommer detta avsnitt nu ge en inblick i det utformade stödet för papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål. Därmed kommer jag diskutera de olika vägar som finns för papperslösa offer för människohandel att få stöd från offentlig (statlig myndighetsnivå) och frivillig sektor (civilsamhället).

Informanterna diskuterar att vanliga stödinsatser, utöver sjukvård, kan vara skyddat boende, juridiskt stöd, ekonomiskt bistånd och/eller psykosocialt stöd. En form av statligt stöd som erbjuds papperslösa offer är nödbistånd (se även Vuolajärvi, 2019). Nödbistånd syftar till att bevilja stöd till den person som hamnar i akut behov av stöd. Ett stöd som kan ansökas om vid behov av sjukvård, tandvård eller bistånd hos socialtjänsten i form av akutplacering på boende eller ekonomiskt bistånd. En övergripande och sammanfattad beskrivning bland informanterna är att det är svårt att tillhandahålla stöd till papperslösa offer. Det handlar främst om att papperslösa överlag har få rättigheter i det svenska samhället som i sin tur påverkar ett brett och långsiktigt stöd för papperslösa. Detta förklarar Kristina:

”Sedan finns det ju punktinsatser de kan få, i form av att prata med någon kurator. Men det här långsiktiga stödet som skulle vara i behov av, kan vi liksom inte hjälpa till med och då blir det en hopplöshet, kan det vara.” (2020-11-24, Kristina, anställd på offentlig sektor)

Som Kristina beskriver är det långsiktiga stödet inte lika tillgängligt även om offret är i behov av det. Vissa informanter kan uppleva sig begränsade i sin roll att hjälpa och stödja papperslösa offer när de inte kan möta deras behov (jmf Skilbrei och Holmström, 2013). Jag vill här betona medborgarskapets betydelse. Ett medborgarskap ger stöd i form av att kunna utnyttja (sociala) rättigheter – som i detta fall inte går att utnyttja med bakgrund av offrets juridiska status (Panican, 2007; Ugelvik, 2013). Att leva i papperslöshet innebär att man har svagt inflytande att påverka sin egen situation då man exkluderas från majoritetssamhället (Lazardis, 2001). Papperslösas exkludering i samhället innebär även en exkludering från skyddsåtgärder eller samhällstillgångar (Musto, 2010). Även Maria uppger att hon har en vilja att möta de behov som finns men att det krockar med det stöd som faktiskt kan lovas och ges. Faktum är att papperslösas tillgång till stöd bedöms utifrån deras avsaknad av uppehållstillstånd. Utan uppehållstillstånd blir möjligheterna begränsade, detta förklarar Eva och Kristina i följande citat:

”Förutom deras migrationsstatus så har man ju inga formella rättigheter liksom. För att till exempel, vi är ett drog- och alkoholfritt boende, vi har många barn och så där, om någon har ett missbruk och fortsätter att vara i ett missbruk här, då blir det omöjligt för oss, vi kan inte ha kvar en sådan person, då har man inga formella rättigheter.” (2020-11-19, Eva, anställd på frivillig sektor)

”Annars är det att vi måste vara tydliga också med att vi inte kan, eller det vi kan, eller vara tydliga med den hjälp vi kan bistå med för att inte bygga upp falska förhoppningar om hur det kan tänkas bli för dig att leva som papperslös. (2020-11-24, Kristina, anställd på offentlig sektor)

Kristina betonar tydlighet i att informera papperslösa offer om vad som är möjligt och omöjligt och med detta vara uppriktig i det stöd som finns på offentlig väg. Det kan leda till svårigheter att stödja papperslösa offer och deras problematik eftersom det kan finnas begränsade insatser eller boenden som kan möta deras behov som Eva beskriver.

Formella rättigheter har enligt Evas beskrivning koppling till ett uppehållstillstånd eller medborgarskap. Formella rättigheter, som Eva talar om, diskuteras i förhållande till att ett uppehållstillstånd förenklar att ansöka om stöd. Eva menar att formella rättigheter kan skydda

papperslösa offer för människohandel oberoende vilken problematik offret har. Eva som arbetar på en frivillig organisation menar att det kan vara svårt att hjälpa ett papperslöst offer som till exempel lever i missbruk och är utsatt för människohandel, och beskriver i detta fall att boendet hon arbetar på är drog- och alkoholfritt. Om inte offer kan få stöd på offentlig väg och offret inte kan bo på boendet anordnat av frivilliga organisationer så finns det begränsade utvägar att hjälpa offret. Eva visar risken för papperslösa offer med missbruksproblematik att hamna utan skyddsnät, när hon riskeras att bli utskrivna från det drogfria boendet. Med hjälp av Ugelvik (2013) kan man problematisera hur välfärdsskyddet exkluderar icke-medborgare. Utifrån Evas förklaring tillsammans med Ugelvik (2013) visas medborgarskapets betydelse i förhållande till hur samhället kan skydda papperslösa generellt. Att papperslösa exkluderas (formella) rättigheter menar Arendt (2016) och Bexelius (2016) resulterar i att icke-medborgaren hamnar i en rättslös position och exkluderas stöd trots att denne är i behov.

6.2.1 Papperslösas relation till rättsväsendet

Ett förekommande tema i intervjumaterialet har varit papperslösa offer och deras kontakt med brottsutredande myndigheter. En väg som ökar möjligheten för papperslösa offer att erbjudas ett bredare och långsiktigt stöd är genom att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Jag kommer nedan förklara detta stegvis med hjälp av informanternas utsagor. Ett första steg är att papperslösa offer för människohandel identifierats av polis. Nästa steg innebär att polisen i samverkan med offret upprättar en polisanmälan för misstanke om brott. Identifiering är det initiala steget och ett avgörande steg för (papperslösa) offer för människohandel, då det lägger grunden och ökar möjligheten att kunna erbjudas ett utökat och långvarigare stöd i jämförelse med nödbiståndet. Enligt Jämställdhetsmyndigheten (2019) innebär identifiering att identifiera ett offer för människohandel utifrån att vara uppmärksam på indikatorer eller tecken på att en person kan vara utsatt för människohandel. Tidigare forskning förklarar att identifiering handlar om att uppmärksamma ett brottsoffer för att kunna ge stöd och hjälp (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Macy and Johns, 2010; Orme och Ross-Sheriff, 2015). Identifieringen blir avgörande i de situationer polis (eller andra professionella) möter människohandelsoffer och kan upptäcka indikatorer på att offret är utsatt för människohandel. Informanterna menar att en snabb identifiering innebär att agera i snabbare ryck för att kunna erbjuda stöd och skapa en trygg tillvaro i det akuta skedet offret befinner sig.

För att professionella som möter papperslösa offer ska lyckas utföra en lyckad identifiering krävs kunskap vilket informanterna berättar är personbundet och varierar beroende vem offret möter. Informanterna hävdar att identifieringen kan vara svår att utföra i de lägen offret inte vågar berätta om att de är utnyttjade i människohandel. Något som kan grundas i orsaker som skam, rädsla och oro för att utvisas eller återvända (jmf Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016). Jag hävdar att en korrekt identifiering innebär en öppning till tillgång till rättigheter då det skapar förutsättningar att ges stöd och hjälp eftersom det finns möjlighet att beviljas uppehållstillstånd.

Vissa informanter berättar att deras arbete tillsammans med polis är betydelsefullt, och syftar på samverkan med Polismyndighetens Människohandelsgrupp och Gränsöverskridande Internationell Grov Organiserad Brottslighet, som finns i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa är specialiserade inom människohandel och arbetar aktivt med frågan. Enligt Sofia är specialiserad kunskap hos polis väsentligt då det bidrar till förståelse av problematiken men framför allt identifiering av brottsoffer. Som tidigare nämnt är identifieringen beroende av vem offret möter. I intervjumaterialet var ett återkommande tema de situationer mindre erfaren och kunnig polis inte lyckats identifiera papperslösa offer för människohandel, och konsekvensen av detta. Oerfarna poliser med låg kunskap och som utför en snabb identifiering riskerar att utsätta offer för människohandel för negativa konsekvenser. Kristina illustrerar hur gränspolisens arbete kan riskera att offret utvisas:

”Du kanske har läst det i DN om att det har varit gränskontroller, det är gränskontroller hela tiden, där de handlar om framför allt tredjelandsmedborgare som man utvisar på grund av att de säljer sex och att det inte är många där som identifieras som människohandelsoffer, eller att de får information om sina rättigheter och stöd (2020-11-24, Kristina, anställd på offentlig sektor).

Papperslösa offer är utsatta för gränskontroll vilket formar en rädsla och risken att utvisas. Risken blir extra tydlig när offret inte lyckas identifieras. Innan offret hunnit informeras om stöd och hjälpinsatser är det redan för sent då det fattats ett beslut om utvisning. Tidigare forskning visar också att det är vanligt förekommande att utländska kvinnor som säljer sex har kontakt med polis. En kontakt som resulterat till negativa konsekvenser där offret placerats i förvar eller utvisats (Musto, 2010; Vuolajärvi, 2019). Studier visar också att gränskontroll är

ett sätt att kontrollera ett lands säkerhet och kommer att prioriteras över den enskilde individen (Cho och Vadlamannati, 2012; Musto, 2010) något som indirekt kan påvisas i Kristinas citat. Misslyckad identifiering och beslut om utvisning betyder att offrets tillgång till skydd går förlorat (Musto, 2010). Vidare beskriver informanterna att utfallet vid bristande identifiering kan innebära att offret placeras på Migrationsverkets förvar i väntan på att utvisas. Detta förklarar Helena tydligt:

”De ärendena går väldigt fort. Gränspoliserna kan omhänderta en person på måndagen och sedan ska den verkställas i sitt hemland på onsdagen. I ett sådant skede om man inte som polis i allra första steget får tag i på det här på en bra nivå och har sett till att kvinnan vågar berätta, då är det jättesvårt för oss att komma in där på tisdagen och försöka bygga något förtroende eller om hon redan har fått beslut om avvisning. Så jag skulle säga, generellt i de här ärendena så är tiden, den är rätt avgörande alltså. Att man måste liksom se till att göra det bra från dag ett. Det är väldigt mycket svårare att göra det bra från dag 10. Men det går, men det är mycket svårare, är min uppfattning.” (2020-12-1, Helena, anställd på offentlig sektor)

Snabbt agerande och snabba beslut har en stor påverkan på papperslösa offers framtid. Faktorer som ökat förtroende, trygghet och minskad utsatthet kan gå förlorad i dessa fall. Att inte erbjudas stöd kan innebära att fortsatt leva i utsatthet. Att placera offer i förvar kan likställas med en form av frihetsberövande som i Cho och Vadlamannati (2012) och Musto (2010) studier visar kan förekomma vid bemötande av offer för människohandel. Bristfällig identifikation som leder till att offret utvisas framträder även i tidigare forskning (Bryant-Davis och Tummala-Narra, 2016; Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Musto, 2010; Jobe, 2013; Orme och Ross-Sheriff, 2015). Likt förklarar Vuolajärvis (2019) studie ur nordisk kontext hur tredjelandsmedborgares mobilitet upplevs begränsas och en vanlig följd blir att de utvisas.

Papperslösa offer utsätts här för en migrationskontroll som följaktligen leder till en (ständig) risk för utvisning. Att vara utvisningsbar skapar en differentierad relation till rättigheter (Bexelius, 2016). Utvisning enligt Arendt (2016) innebär att exkluderas och nekats tillträde till den politiska gemenskapen som möjliggör att hävda sina rättigheter. Med hjälp av Arendt (2016) kan man förklara att ovanstående beskrivning av frihetsberövande är ett resultat av

rättslöshet och ojämlikhet mellan medborgaren och icke-medborgaren. Icke-medborgaren rättslöshet kan leda till att hen frihetsberövas. Med stöd av Arendt förklarar Bexelius (2016) att rättigheter förstås i bilden av vem som är medborgare och tillgången till rättigheter avgörs genom avståndet till medborgarskapet. Det sker en indelning mellan medborgare och icke-medborgare, där medborgares rättigheter legitimeras på det sätt att de får ett skyddsvärde utifrån deras uppehållstillstånd (Bexelius, 2016). Jag vill poängtera att rättigheter blir avgörande då man här kan visa att detta krävs för att ens rättigheter respekteras och hur denna respekt grundas i om man är bunden till ett medborgarskap eller inte (se även Arendt, 2016; Marshall, 1992; Panican, 2007).

Enligt Sofia blir konsekvensen ett försvårat arbete för professionella då offrets tillit till myndigheter sjunker och offrets vilja att tala om sin situation och utsatthet minskar. Att våga berätta om sina erfarenheter och söka hjälp kräver tid och mod, och är vanligtvis inget som görs på eget initiativ. Enligt vissa informanter kan det också vara svårt att informera om stöd till papperslösa offer eftersom de ibland håller sig isolerade på grund av oro att till exempel utvisas. I denna studie betonar informanterna betydelsen i professionella aktörers kunskap, iakttagelse och uppmärksamhet. Dessa faktorer kan motverka ovanstående följder, som till exempel utvisning.

Majoriteten av informanterna pratar om att en pågående polisutredning skapar gynnsammare förutsättningar för offret. Informanterna förklarar hur den brottsutredande processen går till på följande sätt. När polisen eller offret upprättar en polisanmälan ansöker Polismyndighetens förundersökningsledare om betänketid hos Migrationsverket. Det är ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på 30 dagar ägnat för att offret ska kunna återhämta sig och i lugn och ro bestämma sig över att ta ställning till att samverka i en brottsutredning. Efter betänketiden ska offret informera om hon vill medverka i brottsutredning och vid ett medgivande förlänger förundersökningsledaren det tidsbegränsade uppehållstillståndet till sex månader. Det är viktigt att nämna skillnaden mellan betänketid på 30 dagar och det tidsbegränsade uppehållstillståndet på sex månader, är tidsperioden samt att offret har rätt till betänketid oavsett hennes beslut att delta i en brottsutredning. Medverkan och ett beviljat uppehållstillstånd skapar förutsättningar i frågan om stöd, vilket Kristina och Sofia förklarar närmare:

”Efter de här 30 dagarna så har du då möjlighet att bestämma dig om du vill samarbeta och då får du ett förlängt uppehållstillstånd om 6 månader. Då ställs det krav på dig att du ska samarbeta med polisen eller rättsvårdande myndigheter. Sedan därefter bryta också med den eventuella förövaren eller om man har kännedom om de. Det är ett uppehållstillstånd som gör att du har samma rättigheter som en svensk medborgare, så det är ganska full, allt med sjukvård och så. (2020-11-24, Kristina, anställd på offentlig sektor).

”Men skulle hon vilja fortsätta med de här insatserna och med stöd, då krävs det också att man blir ett brottsoffer, det vill säga, att man medverkar i en polisutredning och att man anmäler sina förövare. För medverkar man i en polisutredning och man behöver vara här under rättegångar och så vidare, då kan polisen ansöka om ett tillfälligt uppehållstillstånd som man gör hos Migrationsverket och det brukar börja med 30 dagar så kallat reflektionsperiod, man kan fundera om man vill medverka eller inte, och sedan kan det gå över till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som kan förlängas sen. I och med uppehållstillståndet kan man köra på med insatser för de här personerna, vilket är superbra, så då kan vi ha insatser på skyddat boende och ekonomiskt bistånd och allt det här. (2020-12-7, Sofia, anställd på offentlig sektor).

Som Kristina förklarar har du rätt att beviljas ett tidsbegränsat sex månaders uppehållstillstånd om du samverkar med polis. Det finns däremot krav för att beviljas uppehållstillstånd och för att polis ska godkänna att samverka med offret i en brottsutredning, vilka bland annat kan handla om att bryta med sin tidigare livssituation och polisanmäla sina förövare. Heber (2018a) redogör i sin studie att utländska kvinnor som säljer sex kunde beviljas uppehållstillstånd om de betraktades vara ett ”idealt offer” vilket innebär att man till exempel bör vara oskyldig. Hebers (2018a) studie kan förklara ovanstående citat på det sätt att ett enligt polis ”idealt offer” är den personen som bryter med sina förövare och samverkar i brottsutredning. Men att hitta ett samband till Hebers (2018a) förklaring kan ses som långsökt, eftersom diskussionen om vilket offer som är ett idealt offer utifrån försiktighet och oskyldighet, är inget som diskuteras i intervjumaterialet.

Arendt (2016) menar att rättigheter görs synliga och tydliga vid avsaknad av rättigheter vilket går att poängtera i denna kontext när offret bör samverka med polis för att beviljas

uppehållstillstånd. Enligt Panican (2007) bär medborgarskap på rättigheter och skyldigheter. I det här sammanhanget kan man diskutera hur papperslösas rättigheter är utformade i den ordningen att skyldigheten kommer före rättigheten att få stöd. Skyldigheten skapar en förväntan att papperslösa offer ska delta i polisutredning för att i utbyte kunna erhålla rättigheter genom uppehållstillståndet (medborgarskapet) (Panican, 2007). Ovanstående teoretiska redogörelse utgör slutsatsen att papperslösa offer står inför ständig risk att utvisas om de inte samverkar med brottsutredande myndigheter – men endast under polisens begäran. Polisen befinner sig i en maktposition att avgöra när papperslösa offer görs behövda i utredning. I det här sammanhanget står papperslösa offer i beroendeförhållande till polisen då deras rätt till rättigheter står i relation till polisens avgörande av offrets betydelse i brottsutredningen. Papperslösa offer placeras i en underordnad situation där de inte kan kräva sina rättigheter då rätten till stöd i stor utsträckning är medborgarcentrerade (Arendt, 2016; Marshall, 1992). Ett medborgarskap syftar till att stärka individen som rättighetsbärare och erbjuder rätten till statligt stöd (Marshall, 1992; Arendt, 2016) samtidigt som offret inte står inför utvisning. Det går att argumentera att papperslösa offer saknar medborgarskap och i sin tur rättigheter samt inflytande över att påverka sin situation i samhället på individnivå (Arendt, 2016). Papperslösa offer som uppfyller ”skyldigheten” att samverka med polis har därav ”rätt till rättigheter” (Arendt, 2016; Panican, 2007).

Enligt informanterna behöver offret berätta om sin utsatthet och våga göra en polisanmälan. Majoriteten av informanterna uppger att de uppmuntrar offren att polisanmäla eftersom det blir till hennes fördel, med avseende på rättigheter till stöd när offret beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Informanterna menar att uppehållstillståndet hjälper deras planering och arbete i att kunna stödja och hjälpa papperslösa offer, då det nu finns mer tid och resurser att använda sig av. Återigen diskuteras uppehållstillståndet kopplat till rättigheter:

”Det öppnar ju mycket, man har mycket flera rättigheter som, när man har ett tillfälligt uppehållstillstånd, än vad man har om man är asylsökande eller papperslös, formellt liksom.” (2020-11-19, Eva, anställd på frivillig sektor)

Anledningen till att informanterna uppmuntrar offer att medverka i brottsutredning är för att det blir en styrande väg in för offret att få hjälpinsatser. Utan en aktiv brottsutredning inskränks stödet och uppehållstillståndet som har en stark sammankoppling till offrets rättigheter. Återigen diskuteras här, att det först skapas en skyldighet som ska uppfyllas för att

kunna uppfylla rätten att få rättigheter (stöd) annars förblir offret papperslös och enligt Arendt (2016) rättslös. Yttergren (2012) visar i sin studie att svenska och utländska offer för människohandel skiljs åt där utländska offer förväntas samarbeta med brottsutredande myndigheter för att beviljas (tidsbegränsat)uppehållstillstånd. Papperslösas avsaknad av rättigheter gör de osynliga i det offentliga rummet och detta påverkar också informanternas arbete med papperslösa offer.

Det avgörande kravet att delta i en brottsutredning uppger Karolina utgör en riktig och formell identifiering av att vara offer för människohandel. Det Karolina menar är att även om det är viktigt att andra professionella identifierar personer som misstänkt vara utsatta för människohandel, är ändå polisens ansvar att identifiera viktigare för att en eventuell brottsutredning ska sätta fart. Karolina uppger följande:

”Det är där som sagt där myndigheternas, manualerna, allt klickar i gång med en rättsprocess. Är du inte i en rättsprocess då är du ju inte ett offer för människohandel egentligen. Även om man egentligen är identifierad som det så är man inte den här formella identifikationen, kommer inte, så får man inte tillgång till det stödet utav samhället. Då är man bara som vilken person som helst” (2020-12-03, Karolina, anställd på frivillig sektor).

Den formella identifikationen syftar till att en brottsutredning är aktiv och att man då blir ett brottsoffer. Therese hävdar att det enbart är förundersökningsledaren som gör den ”formella” identifieringen eftersom det endast är de som kan ansöka om betänketid och det tidsbegränsande uppehållstillståndet. Camilla diskuterar Polismyndighetens statusmandat att ansöka om betänketid och tidsbegränsat uppehållstillstånd inte stämmer överens med Europarådets konvention som omfattar att offrets rättigheter ska gälla oberoende om hon medverkar i brottsutredning:

”Så vi utgår från Europarådets konvention om bekämpande människohandel och rättighetspaket som finns däri, med betänketid och reflektionsperiod och så vidare. Våldigt tidigt i vår verksamhet så såg vi att det är just det här, vad ska man säga, den svenska lagstiftningen att man inte behöver ha gjort en polisanmälan för att kunna få exempelvis ett tillfälligt uppehållstillstånd och därmed då en reflektionsperiod blir som ett slags moment 22 för att syftet med

reflektionsperioden som vi ser det i konventionens beskrivning är att man ska ha det stödet ovillkorligen. Så att man också då ska kunna ha tid på sig att ta ställning till om jag orkar, vågar eller vill polisanmäla. I Sverige har vi smalnät av det, att vi når egentligen inte den gruppen och det syftet som vi tolkar är tanken med konventionen.” (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig sektor).

Ovanstående citat förklarar den starka kopplingen mellan brottsutredning och rättigheter och/eller stöd. Ett utformat stöd för offer för människohandel som ska finnas ovillkorligen blir i stället villkorat och överlämnas vid aktiv brottsutredning. Detta hänvisar Camilla som ett ”Moment 22” som syftar till ett svårslösligt dilemma där utfallet varken blir vad man önskar att det ska bli eller ett beslut man vill ta. Det hon menar är att, eftersom systemet är uppbyggt på att förundersökningsledaren har befogenhet att ansöka om tidsbegränsat uppehållstillstånd blir det svårt att tillgodose papperslösa offer som inte är aktiva i en brottsutredning. Att vara brottsoffer innebär att vara skyddad och omhändertagen av samhället, vilket också innebär att offer utan pågående brottsutredning inte har tillgång till detta på samma sätt. Det är också på samma sätt Vuolajärvi (2019) beskriver hur sociala insatser kopplat till sexköpslagen inte görs tillgängligt för papperslösa, med undantag vid akut- och nödbistånd.

Bexelius (2016) beskriver spänningsförhållandet mellan medborgaren (icke-utvisningsbara) och icke-medborgaren (utvisningsbara) där medborgarens rättigheter legitimeras och får ett skyddsvärde utifrån uppehållstillståndet vilket går i linje med Arendt (2016) teoretiska utgångspunkt. Benhabib (2004) förklarar att rätten att ha rättigheter har utvecklats sedan Arendts tolkning och menar att mänskliga rättigheter idag är ett erkännande av universell status hos varje individ, men i denna kontext, inte ett erkännande för papperslösa offer. Detta förklarar Bexelius (2016) vidare och visar hur hennes resonemang överensstämmer även med resultatet i denna studie, där de universella rättigheterna begränsas och blir villkorade rättigheter när det indirekt ställs ett krav på att offret ska delta i polisutredning, i syfte att ha rätt till sina rättigheter (jmf. Arendt, 2016; Panican, 2007).

Både Camilla och Karolina argumenterar emot systemet och hur det är uppbyggt på att motivera offret att delta i en brottsutredning som vittne för att i utbyte beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Camilla förklarar hur offer för människohandel kan känna sig utnyttjade av det svenska rättssystemet:

”Allt de här med bostad, juridisk hjälp, psykologhjälp, dagligt stöd och så vidare, alla de bitarna och uppehållstillståndet då framförallt, får du egentligen inte för att du blivit utsatt för brott i den svenska lagstiftningen utan för att du behövs för polisen, så det är lite grann, för att polisen inte vill tappa ett vittne som du får det här stödet tillfälligt. Så många känner sig ganska utnyttjade när de kommer ut ur de och det inte har lett till någonvart. Det var inte jag som person som blev hjälpt för att jag har blivit utsatt utan jag blev hjälp för att de inte ville tappa ett vittne, och nu behöver de inte de vittnet längre så nu får jag inte hjälp längre (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig sektor).

Papperslösa offer för människohandel är i behov av stöd men samtidigt behövda av polis i en brottsutredning. Camilla beskriver hur offer upplever sig vara utnyttjade efter de hjälpt till i polisutredningen. Rädslan att behöva vittna mot förövare och hallickar kan göra att offret inte vill samverka med polis. En samverkan som är avgörande för offret att ta del av stöd (Hyland, 2010). Återigen återkommer diskussionen om rättigheter kontra skyldigheter. Det bildas ett förhållande av att ”ge och ta”. Papperslösa offer som ”ger” genom att medverka och vittna i brottsutredning för att sedan i ”utbyte” få uppehållstillstånd som är kopplat till stöd. Polis som ”ger” genom att ansöka om ett tillfälligt uppehållstillstånd i ”utbyte” för att offret samverkar i polisutredningen (jmf Bexelius, 2016 om skyldigheter och rättigheter). Det finns en inbyggd paradox som framställs i ljuset av att papperslösa offer ska ha stöd *men* som ges (utökade) stödinsatser när de samverkar med polis. En villkorad rättighet som överlämnas efter individen uppfyllt ett specifikt villkor. Genom att vända på ovanstående förklaring, innebär det också att de papperslösa offer som inte samverkar med polis tar avstånd från att betraktas som oskyldiga subjekt.

Det finns en uttalad skyldighet att hjälpa offer för människohandel, men i praktiken överförs en större skyldighet hos papperslösa offer som behöver samverka med brottsutredande myndigheter för att erkännas värdiga ett uppehållstillstånd som är kopplat till ett bredare stöd (se även Musto, 2010). Upphållståndet kan enligt Marshall (1992) medborgarskapsteori beskrivas vara individens relation till en samhällsgemenskap i form av juridiska och sociala rättigheter. Upphållståndet i denna kontext utgör en grund till (sociala) rättigheter för att i sin tur få ett utökat socialt stöd på formell (statlig) väg, dock under begränsad tid. Sociala rättigheter avsedda för offer för människohandel blir begränsade för papperslösa offer som inte uppfyller skyldigheten gentemot samhället (Marshall, 1992; Panican, 2007). Ett hopp om

att inkluderas och få rättigheter och stöd blir samtidigt också en exkludering när papperslösa offer inte samverkar med brottsutredande myndigheter.

Efter att brottsutredningen är genomförd beroende på utfallet, har polisens förundersökningsledare inte längre behov av offrets delaktighet eller information. Yttergrens (2012) studie visar likheter med informanternas förklaring om att den utländska kvinnan är behövd vid polisutredning, när utredningen är avslutad blir de sedan ”oönskade” i samhället. För offrets del innebär det även att uppehållstillståndet inte kommer att förlängas och efter uppehållstillståndet gått ut blir hon återigen papperslös. Icke-medborgarens skyldighet gentemot samhället görs tydligt här. Den villkorade rättigheten (Arendt, 2016; Panican, 2007) kan återigen presenteras här, då den ges efter att offret ”uppfyllt sitt ansvar” att samverka med polis och som upphör efter ”skyldigheten” är uppfyllt. Det formella stödet blir därmed en villkorad och tidsbegränsat stöd samt osäkerhet.

Det finns en rädsla att behöva återvända, men nu kan det bli aktuellt eftersom möjligheterna i Sverige blir begränsade på grund av avsaknad av uppehållstillstånd.

Karolina argumenterar att offrets medverkan i brottsutredningen inte är kopplat till ett brottsofferperspektiv och beskriver nedanstående:

”Egentligen så kan vi inte heller erbjuda så mycket även om de ingår i rättsprocess, för de blir ju ändå i slutändan efter rättsprocessen ofta, om de är tredjeländ att de ska hem. Det är väldigt knutet till ”gripa förövarperspektivet”. (2020-12-03, Karolina, anställd på frivillig sektor).

Brottsutredningen har genomgående varit central och blir också avgörande efter att den är avslutad. Polisens statusmandat och avhängiga ansvar och uppdrag att ansöka om tidsbegränsat uppehållstillstånd kan krocka med oro och rädsla hos offer. I realiteten handlar det om, som tidigare beskrivet, rädslan för myndigheter men också att utvisas och behöva återvända.

6.2.2 Papperslösas relation till civilsamhället

En aktör som enligt informanterna beskrivs vara central och vital och som finns, utöver det formella statliga stödet, är civilsamhällets verksamheter. Civilsamhällets verksamheter som drivs på ideell basis är en uppskattad tillgång när offret står utan uppehållstillstånd (se även Lazardis, 2001). Therese förklarar civilsamhällets betydelsefulla arbete för papperslösa offer för människohandel:

”Så då blir det, har man inte uppehållstillstånd så är det betydligt svårare att få bistånd från socialtjänsten till exempel, eller sjukvård om man behöver det. Man har ju rätt till akutvård, naturligtvis, men någon form av psykiatrisk behandling eller så, får man inte på det sättet, om man nu behöver det. Så sådana saker, där är vi väldigt beroende av civilsamhället faktiskt när det gäller att få hjälp till de personerna. Så det är en svårighet tycker jag (2020-11-19, Therese, anställd på offentlig sektor).

Det formella och akuta stödet i form av sjukvård och nödbistånd går fortfarande att tillgodose via offentligt stöd. Det långsiktiga stödet och ett stöd som motsvarar det som offer för människohandel har tillgång till vid medverkande i polisutredning, är något civilsamhället också kan erbjuda. De professionella som arbetar på offentlig sektor berättar att de tar hjälp av de som arbetar på frivillig sektor för att utforska andra möjliga vägar att tillgodose papperslösa offers behov. Det frivilliga organisationer kan bidra med är bland annat psykosocialt stöd, stödsamtal och bistånd i form av matutdelning eller kläder. Frivilliga organisationer har även boenden som är anpassade för offer för människohandel.

Maria berättar i nedanstående citat att socialtjänsten kan avstå att betala för placering eftersom det inte anses vara deras ansvar när offret inte har någon form av uppehållstillstånd, och att hon då vänder sig till civilsamhället:

”Då är det sådär, har man inte pågående polisutredning och inget TUT (*egen kommentar*: tillfälligt uppehållstillstånd). Då är det återigen – ska en kommun betala för det här eller blir det pro bono från boendet då, vilket det oftast blir. Så det är ju tack och lov att det finns vårt civilsamhälle som bidrar. Frälsningsarmén är också ett exempel på att de jobbar effektivt mot

människohandel och ställer ofta också upp utanför ramarna för de här individerna. Så det blir väldigt sårbart för hade vi inte haft det, så hade de här personerna stått utan rättigheter.” (2020-12-01, Maria, anställd på offentlig sektor)

Maria förklarar att civilsamhället kan stå för placeringen i de fall där socialtjänsten inte gör det. Frivilliga organisationer bidrar med ett informellt stöd och skydd utanför ramen av det statliga formella stödet och gör detta ur sin egen ekonomi. De papperslösa offer som till exempel inte deltar i en brottsutredning får dessvärre mindre resurser i form av stödinsatser och som Maria förklarar står utan rättigheter. Därmed är civilsamhällets arbete med papperslösa offer för människohandel väsentligt för att målgruppen ska få sina behov tillgodosedda. För att återkoppla till rättigheter, skapar civilsamhället utrymme för papperslösa offer att få sina rättigheter erkända. Plattformen Civila Sverige mot Människohandel har sammanfört olika organisationer inom civilsamhället som arbetar mot människohandel. Inom Plattformen drivs ett Nationellt Stödprogram (NSP) som årligen finansieras av regeringen. NSP syftar till att komplettera de stödinsatser som erbjuds papperslösa offer för människohandel. Det kan handla om ekonomiska bidrag eller juridiskt stöd. Via NSP kan man ansöka om stöd som är likvärdigt det stöd offret har vid beviljat uppehållstillstånd. Karolina förklarar hur NSP kan utnyttjas på samma sätt som om offret fått beviljad betänketid på 30 dagar:

”Då kan vi placera på de här boendena i 30 dagar. Då finansierar stödprogrammet det, då fyller man i en initial behovsbedömning där jag kan se de fysiska och psykiska menen och problematiken och resan och göra en slutsats av att det här är en person som varit utsatt för människohandel... Sen efter 30 dagar i det här stödprogrammet så tänker man i de bästa världar att de känner sig redo att göra en polisanmälan och få en liksom placering på boendet betald av soc. Men väldigt ofta blir det ju inte så. Då kan vi lägga på 90 dagar på boendet. Då kan vi göra en fördjupad behovsbedömning och så där kan man hålla på och ibland behövs det att boendena själv och organisationerna själv skjuter till egna medel för att täcka behovet för att våra medel är ju ändå begränsade. Men det viktiga är att det synliggörs att de här personerna inte får hjälp av samhället utan att vi går in.” (2020-12-03, Karolina, anställd på frivillig sektor).

NSP är ett ekonomiskt medel som kan vara ett stöd för de papperslösa offer som inte befinner sig i en brottsutredning, och erbjuda samma typ av stöd som om offret hade haft ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Papperslösa offer för människohandel står ofta i pressad situation med bakgrund av att de inte har tillstånd att befinna sig i Sverige. Den juridiska aspekten är därmed en central del i deras vardag. Safe Havens är en ideell verksamhet och är ett traffickingcenter som avser att erbjuda juridiskt stöd och att informera kvinnorna om deras rättigheter och möjligheter. Det omfattar både juridiskt- och socialt stöd i migrationsprocessen med juridisk rådgivning för att öka papperslösa som är eller har varit utnyttjade i människohandel tillgång till rättigheter. Camilla som förklarar:

”Men det som är speciellt med vår verksamhet är att går det med den offentliga vägen med att man väntar på att få ett biträde för det är så att när det är skarpt läge inför ett förhör som du överhuvudtaget får träffa någon att prata. Så hos oss kan man göra det långt i förväg, också välja eller inte välja att gå vidare med en anmälan. (2020-12-18, Camilla, anställd på frivillig sektor).

Camilla förklarar att Safe Havens skapar tillträde till rättssystemet genom att offret kan träffa ett juridiskt ombud eller få en kontaktperson utan att behöva vända sig till eller vänta på till exempel ett offentligt målsägande biträde. Tillsammans med Safe Havens kan offret träffa en brottsmålsjurist för att bestämma om hon vill göra en polisanmälan, utan att behöva ha kontakt med myndigheter eller polis. Frivilliga organisationer och deras arbete med papperslösa är ovärderlig enligt informanterna. Civilsamhället intar en position där de står bredvid papperslösa offer och erbjuder stöd när de motarbetats det formella stödet. Med stöd av Arendt förklarar Bexelius (2016) att rättigheter förstås i bilden av vem som är medborgare och tillgången till rättigheter avgörs genom avståndet till medborgarskapet. Denna förklaring anses förklara det formella statligt stödet. Medan det informella stödet är oberoende ett medborgarskap. Relationen mellan skyldighet kontra rättighet blir inte lika tydligt och kontrollerande här (Arendt, 2016). Civilsamhället blir viktiga aktörer när rättigheter till stor del är bundet till medborgarskap. Speciellt när rättigheter ska gälla alla människor inklusive utsatta grupper som papperslösa offer. Rättigheter skapar delaktighet, synlighet och inkludering.

Vissa informanter uttrycker att det ibland kan finnas svårigheter att hjälpa offer då det informella stödet i vissa fall kan vara begränsat. Det kan handla om begränsade eller brist på platser på (skyddade) boenden. Ekonomiska problem och svårigheter kan försvåra arbetet med papperslösa offer då det finns knappa resurser för att stödja kvinnorna. De begränsade resurserna innebär att insatserna inte kan förlängas. När stödet är begränsat eller resurserna inte längre räcker är ett vanligt och återkommande tema hos informanterna: ett återvändande.

6.3 Återvändande

”Sedan beror det ju på, vill personen inte medverka. Då är frågan: Hur gör vi nu då? Vill du återvända eller vill du ha hjälp att söka asyl och vara kvar i Sverige?” (2020-12-01, Maria, anställd på offentlig sektor)

Jag inleder detta avsnitt med ett citat av Maria. I detta citat kan man utläsa att funderingar om återvändande blir aktuella när stödet är begränsat i Sverige. Det handlar om alternativen: (1) att få hjälp att söka asyl eller (2) hjälp till återvändande. De kvinnor som har låga förutsättningar att beviljas asyl till exempel på grund av att deras asylansökan hanteras enligt Dublinförordningen eller om hotet i hemlandet inte är påtagligt, har större risk att utvisas.

Att behöva återvända kan vara både önskat och oönskat. I de situationer där offret berättar om att hon inte vill återvända så granskas möjligheten att få stöd på annat håll. Det formella stödet är i detta stadiet begränsat eller icke-existerande. Ofta brukar det ”enda” alternativet som återstår vara att vända sig till civilsamhället och hoppas att de kan vara behjälpliga att hjälpa papperslösa offer. Men när det stöd som ska ges papperslösa offer inte finns innebär det att man tillämpar ett sista alternativ: återvändande (jmf Vuolajärvi, 2019).

Informanterna uppger att de offer som vill återvända kan ha varit exploaterade och utnyttjade i människohandel i Sverige eller har familjemedlemmar som de vill återvända till. Andra offer vill undvika ett återvändande eftersom de varit utsatta för människohandel i det land de behöver återvända till. Therese menar att det finns en rädsla hos offer att återexploateras, men även en rädsla över att man tidigare inte fått stöd i hemlandet och man tvivlar på att de kommer få det nu. De stöd som offret är i behov av besvaras olika beroende på vilket land hon återvänder till. Att till exempel behöva återvända till Italien kunde vara en risk för

kvinnor vars asylansökan hanteras enligt Dublinförordningen, dessa ärenden beskrivs enligt Therese vara svåra:

”De personerna är jättesvårt att skydda eftersom, det är i Italien man har blivit utsatt, det är där förövarna ofta finns och det är en oerhörd skräck att komma tillbaka till Italien, plus att Italien har, även om de på pappret ska ta hand om, de har skrivit på samma protokoll som vi har när det gäller att ta hand om människohandelsoffer, men de har jättesvårt de har dels en hög belastning på sitt migrations- flyktingmottagande, och sedan har de svårt att identifiera brottsoffren, och då tar man heller inte hand om de. Så det finns ju en rejäl fara att komma tillbaka till Italien, men det är inget man tar hänsyn i Sverige, utan Dublinförordningen är stenhård och då får du åka tillbaka. Det tycker jag är jättesvårt, faktiskt. Sedan får de avvisningsbesked.” (2020-11-19, Therese, anställd på offentlig sektor)

I detta fall ger Therese exempel på Italiens bristande förmåga att ta hand om papperslösa offer som återvänder. Andra informanter berättar liknande om att det kan finnas en fara för offer att åka tillbaka till sina ursprungsländer. Att offret behöver återvända till en oro och fara kan förklaras att man utvisningen inskränker offrets rättigheter till trygghet och säkerhet. Rättigheter blir återigen underordnat nationella medborgarskapet. Rättigheter som inkluderande faktor blir en exkluderande faktor vid tal om medborgarskap (Arendt, 2016; Marshall, 1992; Ugelvik, 2013).

Regionkoordinatorer Maria och Therese beskriver att Jämställdhetsmyndigheten har ett organiserat återvändande i samverkan med International Organization för Migration (IOM) som är FN:s Migrationsorgan. Vid ett återvändande genomför man en risk- och behovsanalys för att avgöra läget och säkerheten i hemlandet och vilket typ av stöd offret är i behov av. Ett återvändande är beskrivs enligt informanterna vara frivilligt och oberoende av en aktiv- eller icke-aktiv brottsutredning. Stöd via IOM ger offret rätt till bland annat ekonomiskt bistånd, boende, sjukvård, hjälp till utbildning och arbete. Maria förklarar dock att stödet vid återvändandet också är tidsbegränsat på sex månader och kan förlängas under vissa omständigheter. Återvändande nämndes av informanterna i olika sammanhang och hade ofta en koppling till det otillräckliga stödet. Det begränsade stödet i Sverige som papperslös innebär att man som professionell motiverar till återvändande med ett utlovat stöd i hemlandet

(också under begränsad tid). Detta visar också Heber (2018b) i sin studie med hur återintegrering för utländska inte sker i Sverige utan i stället ska ske i hemlandet.

Informanterna uppger att det finns offer som vill återvända av olika skäl. Det beskrivs även finnas offer som inte vill återvända men behöver göra det eftersom stödet i Sverige är begränsat. Frivillighet förknippas med välvillighet och godhet. Motsatsordet till frivillighet är tvång. Att utvisas förknippas ofta med någon form av ovilja eller tvång. Men jag vill här diskutera om formuleringen av ett frivilligt återvändande kan resoneras som en form av ”mild utvisning”. En mild utvisning syftar jag till vara en ”påtvingad frivillighet”. Med det menar jag hur informanterna uppger att återvändandet via IOM är en form av stöd som alltid finns tillgängligt. Även om offret inte tvingas ut ur landet är stödet fortfarande begränsat i Sverige. Det gör att de professionella uppmuntrar till ett återvändande med inkluderade stödinsatser som IOM erbjuder. Med koppling till Vuolajärvis (2019) beskrivning om återvändandet som en form av stödinsats med ”terapeutisk betoning” kan detta likställas med betoningen av återvändandet i denna studie. Den terapeutiska betoningen syftar till att återvändandet blir en form av stödinsats medan den i själva verket också kan förklaras vara ett påtvingat återvändande eftersom andra vägar till stöd är begränsade. Icke-medborgare skyddas inte av välfärdssystemet och därmed ska hen antingen återvända frivilligt via ett återvändandeprogram eller ofrivilligt genom att utvisas (Ugelvik, 2013).

6.4 Avslutande kommentarer

Kapitlet har redogjort informanternas beskrivning om hur papperslösa offer för människohandels livssituation ser ut. Men även hur det är att leva i papperslöshet när man dessutom är utsatt för människohandel. Resultatet visar uppehållstillståndets starka samband med rättigheter och stöd. Även sambandet mellan att vara papperslös och risken att utvisas skapar en rädsla hos offer, som motverkas när hon beviljas uppehållstillstånd (Busch-Armendariz Nsonwu och Heffron, 2011; Heinrich och Sreeharsha, 2013). Kort sagt utmärker ett uppehållstillstånd rättigheter, stöd och säkerhet. Det går dock att argumentera att papperslösa offer som beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd också får uppleva ett *tillfälligt* stöd och därmed *tillfälliga* rättigheter och säkerhet. Efter uppehållstillståndet upphört blir de återigen papperslösa och enligt Arendt (2016) rättslösa. Ett uppehållstillstånd (medborgarskap) skapar delaktighet och inkludering i ett sammanhang (samhälle/stat) och underlättar att hävda sina rättigheter (Arendt, 2016). Mitt argument är härmed att det mest

effektiva sättet för papperslösa offer att ha tillgång till och makt över sina rättigheter är att de beviljas uppehållstillstånd.

I nästa kapitel presenteras slutdiskussionen som innehåller en diskussion om studiens resultat och slutsats.

7.Slutsdiskussion

Denna studie ämnade att undersöka arbetet mot människohandel för sexuella ändamål, mer specifikt undersöktes vilket stöd papperslösa kvinnor, offer för människohandel, har rätt till. Studien baseras på intervjuer med professionella inom offentlig och frivillig sektor för att undersöka papperslösa offers stöd ur ett rättighetsperspektiv. Jag kommer dra slutsatser om frågeställningarna (1) Hur är arbetet inom socialt arbete utformat för att stödja och skydda papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål, och (2) Hur kan ovanstående fråga förstås och studeras ur ett rättighetsperspektiv.

Att tillämpa och tolka ur ett rättighetsperspektiv och en medborgarskapsteori har gynnat och öppnat upp för en kritisk analys av det stöd som är ämnat för papperslösa offer. Rättighetsperspektivet samt medborgarperspektivet som genomsyrats i studien har möjliggjort och synliggjort att det påtalade allmänna stödet kan tolkas och uppfattas vara mer villkorad än allmän och universell. Nedan redogörs studiens slutsatser.

Att erhålla rättigheter skapar en stabil grund för trygghet och säkerhet. Papperslösa människohandelsoffers juridiska status skapar däremot en otrygg position och situation i det svenska samhället. I studiens resultat visas papperslösa människohandelsoffers ständiga risk att utvisas, vilket överensstämmer med tidigare forskning (Musto, 2010; Vuolajärvi, 2019). Trots att resultaten å ena sidan visar på att papperslösa offer är en grupp som är i behov av stöd och skydd, visar resultaten å andra sidan på att papperslösa offer begränsas just detta. Att beviljas uppehållstillstånd skapar förutsättningar att omfattas av det formella statliga stödet. Det långsiktiga och formella stödet är dock inte lika lättillgängligt för papperslösa offer. Vägen till ett formellt stöd är inte kravlöst. Jag har i denna studie diskuterat rättigheter med hjälp av teoretiker som Arendt (2016) och Marshall (1992) och kunnat analysera rättigheter och stöd som *villkorade*. De konventioner som Sverige ratificerat som avser att stödja de som faller offer för människohandel nedprioriteras när man ställer ett brottsperspektiv i centrum. Papperslösa offer kan inte undvika kontakt med myndigheter, specifikt brottsutredande myndigheter. Denna kontakt skapar förutsättningar för offret att erhålla ett formellt stöd och därmed göra anspråk på sina rättigheter. I studien kan man utläsa relationen mellan medborgarskap och rättigheter: utan medborgarskap – svaga/inga rättigheter. Jag har analyserat hur rättigheter tillämpas inom nationella gränser och är man inte en del av detta

som medborgare med uppehållstillstånd, blir rättigheterna inte lika tydliga. I den här aspekten kan man hävda att rättigheter blir nationella rättigheter.

Det villkorade stödet kan förklaras utifrån att brottsutredande myndigheter skapar krav och villkor på offret. De krav som ställs bör uppfyllas för att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Jag delar åsikt med de informanter som argumenterar att ett ”gripa-förövare-perspektiv” är centralt i arbetet att stödja papperslösa offer (jmf Miksa och Edwards, 2016). Detta med bakgrund av att offrets samverkan med polis som vittne i polisutredning skapar förutsättningar för ett uppehållstillstånd. Jag vill dock förklara detta med hjälp av begreppet juridifiering, något som även funnits i Hebers (2018b) studie. Heber (2018b) uppger att det skett en juridifiering av människohandel genom att expandera lagstiftningen för att bekämpa brottet. Juridifiering syftar till hur sociala problem blir rättsligt styrda och att dessa ges juridiska lösningar. I nästa stycke fortsätter jag diskutera hur människohandel som ett socialt problem med fokus på att hjälpa papperslösa offer riskerar att påverkas av ett juridiskt övertagande.

Människohandel har anknytning till socialt arbete med bakgrund av att det är ett socialt problem som omfattar utsatta sociala grupper (Meeuwisse & Swrd, 2013). Men det har även en koppling till rättsväsendet och därav juridiken. I studiens resultat kan man se hur det villkorade stödet förklaras ha en nära anknytning till att bekämpa människohandel ur ett brottsperspektiv. Detta exemplifieras som ovannämnt när polis önskar att samverka med offret i en polisutredning, och även hur informanterna uppmuntrar offret att polisanmäla – för att sedan kunna erhålla stöd. Det stöd som ska gälla alla offer blir kopplat till en aktiv brottsutredning för papperslösa offer. I detta avseende utgörs inte ett lika centralt individperspektiv i form av socialt stöd som i socialt arbete. Det utgör en risk att det sociala arbetet som arbetar med att ge stöd och skydd till papperslösa offer hamnar i skymundan. Att ge det sociala arbetets relationella och stödjande aspekt mindre utrymme, ger också mindre utrymme till skydd och stöd till papperslösa offer (jmf Musto, 2010). Att möta kvinnorna i rätt tidpunkt menar Månsson (2018) är viktigt för att kunna skapa en förtroendefylld relation och att hon ska känna en trygghet att genomgå en stödsats. Åter tillbaka till rättighetsperspektivet som tidigare beskrivits ha en nära relation till stöd, kan man i denna diskussion hävda att när stödet får lite utrymme – får även rättigheter det.

Spänningsförhållandet mellan det sociala arbetets ansvar att tillgodose skydd och stöd till offer för människohandel krockar med rättsväsendets ansvar att förebygga och bekämpa brottslighet. Det medför en mer komplex väg för papperslösa att erhålla stödinsatser eftersom stödet är beroende en kontakt med brottsutredande myndigheter. Efter att polisutredningen avslutats innebär även att uppehållstillståndet upphör, och eftersom stödet är kopplat till uppehållstillståndet, försvinner det formella stödet också. Ett resultat av detta kan vara att länder markerar minskade fall av människohandelsoffer med anledning av att insatser mot människohandel inte prioriterar att skydda offret (Hyland, 2010). Jag vill här betona civilsamhällets uppskattade arbete mot människohandel och arbete med papperslösa offer. Civilsamhällets informella stöd kompletterar det formella stödet (se Nationellt Stödprogram). Civilsamhället skapar en öppenhet att hjälpa papperslösa offer, eftersom offret inte behöver ett beviljat uppehållstillstånd för att erhålla stöd. Civilsamhällets stöd är därmed inte begränsat på det sättet, men stödet är fortfarande likt det formella stödet, tidsbegränsat. Jag vill härmed övergå till en annan aspekt som görs tydligt i resultatet: tidsaspekten. Både det formella och informella stödet är tidsbegränsat och kan inte erbjudas ”i all evighet”. En faktor som förklarar varför papperslösa offer inte kan erbjudas ett ”permanent” stöd är för att de inte beviljats ett permanent uppehållstillstånd. Bokstavligen, innebär det tidsbegränsade uppehållstillståndet också ett tidsbegränsat stöd. Genomgående i studien genomsyras papperslösas offers villkorade och (tids)begränsade stöd. Den görs extra tydlig i de situationer stödet är begränsat i den utsträckning att informanterna talar om ett återvändande som ett alternativ och sista utväg.

Denna studies resultat visar likheter med tidigare forskning i stora drag. De likheter jag främst vill påpeka är de studier som belyst hur uppehållstillståndet möjliggör chansen att få stöd (Busch-Armendariz Nsonwu och Heffron, 2011), stödets relation till att offret samarbetar med brottsbekämpande myndigheter (Heinrich och Sreeharsha, 2013; Hyland, 2010; Macy and Johns, 2010; Skilbrei och Holmström, 2013; Yttergren, 2012, se även Lazardis, 2001) och att hur man kan uppleva en osäkerhet av att vara utan stöd från samhället. Samt oro över sin otrygga juridiska status som papperslös som formar rädslan att utvisas – men som faktum också leder till utvisning (Alvarez och Alessi, 2012; se även Wijers, 1998) om offret till exempel inte samverkar med brottsutredande myndigheter (Vuolajärvi, 2019). Vid samverkan ”belönas” hon med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (Heber, 2018a). Jag ser även en stark koppling i informanternas utsagor om hur svårt det är att stödja och hjälpa papperslösa kvinnor inom socialt arbete med bakgrund av ovanstående hinder från rättsväsendet.

Svårigheten för socialarbetare att arbeta med papperslösa offer förklarar också Skilbrei och Holmströms (2013) i sin studie. Ovanstående forskning överensstämmer och sammanfattar studiens resultat.

Andra resultat som har belysts under vissa intervjuer är hur det manliga våldet, efterfrågan och människohandel som ett organiserat kriminellt nätverk försätter papperslösa offer i denna utsatta situation (jmf Hyland, 2010; Lazardis, 2001; Månsson, 2018; Wahab, 2002; Zimmerman och Kiss, 2017). Detta är något som inte omfattas av studiens syfte och frågeställningar, och därmed inte belysts i studien.

Jag vill understryka att det svaga forskningsfältet inom detta ämnesval i Sverige resulterar i okunskap och oförståelse kring papperslösa offer och deras erfarenheter. Internationell forskning har däremot varit lite mer omfattande (se tidigare forskning). Kritik som kan framhållas till studiens nackdel är att denna studie inte kunnat ta del av papperslösas offers utsagor. Däremot utgör denna studie ett steg mot rätt riktning då den styrker forskningsfältet och framtida forskning gällande papperslösa offer för människohandel för sexuella ändamål. Framtida forskning bör fortsatt forska om papperslösa offer för människohandel inom socialt arbete. Ett annat intressant ämne, som en av informanterna tog upp, var att undersöka vilka som får betänketid och uppehållstillstånd som bevisperson i Sverige, dock har detta en mer juridisk betoning. En avgränsning i den här studie var att undersöka papperslösa kvinnor. Vi ska inte glömma bort att offer för människohandel även består av män. Att studera papperslösa män som är offer för människohandel är en annan viktig aspekt att studera och fortsätta diskussionen i. Det är viktigt att fortsätta diskussionen om papperslösas rätt till rättigheter i samhället!

Jag vill härmed betona vikten av ett behovsanpassat och ovillkorat stöd till papperslösa offer för människohandel. Jag argumenterar för ett stöd som är oberoende en *annan* part som skapar villkor och krav. Det krävs ett stöd som är oberoende. Detta hade skapat ett öppnare klimat av att till exempel våga berätta om sin utsatthet och även underlätta identifiering av offer, något som Hyland (2010) och Heinrich och Sreeharsha (2013) också belyst. Dessa studier diskuterar däremot inte utifrån att stödet är tidsbegränsat, som denna studie bidrar till att belysa. Jag argumenterar för och utgår från positionen att alla människor ska omfattas av rättigheter och inkluderas i samhället. Jag vill lämna extra uppmärksamhet till utsatta grupper som inte har lika stor tillgänglighet till sina rättigheter – papperslösa offer för människohandel. Papperslösa offer befinner sig ofta i en maktlös och rättslös position och är

beroende av myndigheten för att hävda sina rättigheter. Att ha rätt till rättigheter innebär i sin tur också att kunna hävda sina rättigheter. Verkligheten ser dessvärre inte ut så här. Arbetet som strävar mot detta ligger inte enbart inom socialt arbete utan kräver åtagande från högre position. Jag hävdar att arbetet att inkludera papperslösa offer för människohandel på samma villkor som svenska medborgare ska fortsätta. Ett sådant arbete skapar en gemenskap och respekterar deras rättigheter.

8.Referenslista

- Agustín, L. (2005). Migrants in the Mistress's House: Other Voices in the "Trafficking" Debate. *Oxford University Press.*, ss. 96–117.
- Ahrne G. och Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Akee, R., Basu, A.K., Bedi, A. och Chau, N.H. (2014). Transnational Trafficking, Law Enforcement, and Victim Protection: A Middleman Trafficker's Perspective. *The Journal of Law and Economics*, 57(2), ss.349–386.
- Alvarez, M.B. och Alessi, E.J. (2012). Human Trafficking Is More Than Sex Trafficking and Prostitution. *Affilia*, 27(2), ss.142–152.
- Arendt, H. (2016). *Totalitarismens ursprung*. Göteborg: Daidalos.
- Asylrättscentrum (2020). *Ska din ansökan prövas i Sverige?* [online] Asylrättscentrum. Available at: <https://sweref.org/ska-din-ansokan-provas-i-sverige-2/> [Accessed 22 May 2021].
- Benhabib, S. 2004. *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bexelius, M. (2013). Arendt och rätten till rättigheter. I: Björk, U. och Burman, A. red., (2013). *Konsten att handla - konsten att tänka: Hannah Arendt om det politiska*. Stockholm: Axl Books.
- Bexelius (2016). Ain't I a Woman? Våldsutsatta kvinnors rättssubjektivitet mellan "kvinnofrid" och utvisningshot. I: Sager, M., Holgersson, H. och Öberg, K. (red)., (2016). *Irreguljär migration i Sverige: rättigheter, vardagserfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar*. Göteborg: Daidalos.
- Bromfield, N.F. (2015). Sex Slavery and Sex Trafficking of Women in the United States. *Affilia*, [online] 31(1), ss.129–139.
- Bryant-Davis, T. och Tummala-Narra, P. (2016). Cultural Oppression and Human Trafficking: Exploring the Role of Racism and Ethnic Bias. *Women & Therapy*, 40(1-2), ss.152–169.

- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2015). *Social Research Methods - 5th Edition*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. New York: Routledge.
- Busch-Armendariz, N., Nsonwu, M. och Heffron, L.C. (2011). Human Trafficking Victims and Their Children: Assessing Needs, Vulnerabilities, Strengths, and Survivorship. *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*, 2(1).
- Cho, S.-Y. och Vadlamannati, K.C. (2012). Compliance with the Anti-trafficking Protocol. *European Journal of Political Economy*, 28(2), ss.249–265.
- David, M. och Sutton, C.D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- DeGooyer, S., Hunt, A., Maxwell, L. och Moyn, S. (2018). *The right to have rights*. London: Verso.
- Doezema, J. (1999). Loose women or lost women? The re-emergence of the myth of white slavery in contemporary discourses of trafficking in women. *Gender Issues*, 18(1), ss.23–50.
- Edwards, L. och Mika, K.M. (2016). Advancing the efforts of the macro-level social work response against sex trafficking. *International Social Work*, 60(3), ss.695–706.
- Eriksson-Zetterquist, U. och Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I: Ahrne, G. och Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Ernest, P. (1998). *Social constructivism as a philosophy of mathematics*. Albany: State University Of New York Press.
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF, s.1-11.
- Florin, O. (2012). A Particular Kind of Violence: Swedish Social Policy Puzzles of a Multipurpose Criminal Law. *Sexuality Research and Social Policy*, 9(3), ss.269–278.

- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures, and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), ss. 105-112.
- Goldring, L., Berinstein, C. och Bernhard, J.K. (2007). Institutionalizing Precarious Migratory Status in Canada. In: *The Center for Comparative Immigration Studies*. ss.239–265.
- Hallin, A. och Helin, J. (2018). *Intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Heber, A. (2018a). Purity or danger? The establishment of sex trafficking as a social problem in Sweden. *European Journal of Criminology*, 17(4), ss.420–440.
- Heber, A. (2018b). The hunt for an elusive crime – an analysis of Swedish measures to combat sex trafficking. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 19(1), ss.3–21.
- Heinrich, K. och Sreeharsha, K. (2013). The State of State Human-Trafficking Laws. *Judges' Journal*, 52(1).
- Hickle, K.E. (2016). Resiliency and women exiting sex trade industry work. *Journal of Social Work*, 17(3), ss.302–323.
- Holme, I. och Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyland, K. (2010). Ten Years After the Palermo Protocol: Where are Protections for Human Trafficking? *Human Rights Brief*, 18(1), ss.2–5.
- Jobe, A. (2010). Trafficking Survivors' Experiences in the United Kingdom. I: Wylie, G. and McRedmond, P. red., (2010). *Human Trafficking in Europe: Character, Causes and Consequences*. London: Palgrave Macmillan.
- Johansson, S. (2011). Juridifiering som institutionell förändring. Om mötet mellan straffrätt och socialrätt vid interorganisatorisk samverkan. *Retfærd: Nordisk juridisk tidsskrift*, 34:4(135), ss.38–59.

Justesen, L., Nanna Mik-Meyer och Andersson, S. (2011). *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Jämställdhetsmyndigheten (2019a). Statistik: Misstänkta fall för människohandel i Sverige. [online]. Tillgänglig:

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/files/2020/04/Misst%C3%A4nkta-fall-m%C3%A4nniskohandel-vuxna-2019-1.pdf>

Jämställdhetsmyndigheten (2019b). *Manual vid misstanke om människohandel. En stöd- och skyddsprocess för offer för människohandel i Sverige*.

Kempadoo, K., Sanghera, J. och Pattanaik, B. (2011). *Trafficking and prostitution reconsidered: new perspectives on migrations, sex work, and human rights*. Boulder: Paradigm Publishers.

Kesby, A. (2012). *The right to have rights: citizenship, humanity, and international law*. Oxford; New York, Ny: Oxford University Press.

Kmak, M. (2020). The right to have rights of undocumented migrants: inadequacy and rigidity of legal categories of migrants and minorities in international law of human rights. *The International Journal of Human Rights*, 24(8), ss.1–17.

Kvale, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. och Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Länsstyrelsen (2010). *Människohandel och prostitution. Ur ett svenskt perspektiv*. [online]. Tillgänglig:

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.3db3ed8a171ac1fbfcb150f5/1589969259806/manniskohandel-och-prostitution-rev-utg.pdf>

Lazardis, G. (2001). Trafficking and Prostitution. *European Journal of Women's Studies*, 8(1), ss.67–102.

Lundberg och Spång (2016). Papperslösa och Hannah Arendts reflektion om rätten att ha rättigheter. I: Sager, M., Holgersson, H. och Öberg, K. (red)., (2016). *Irreguljär migration i*

Sverige: rättigheter, vardagserfarenheter, motstånd och statliga kategoriseringar. Göteborg: Daidalos.

Macy, R.J. och Johns, N. (2010). Aftercare Services for International Sex Trafficking Survivors: Informing U.S. Service and Program Development in an Emerging Practice Area. *Trauma, Violence, & Abuse*, 12(2), ss.87–98.

Macy, R.J. och Johns, N. (2010). Aftercare Services for International Sex Trafficking Survivors: Informing U.S. Service and Program Development in an Emerging Practice Area. *Trauma, Violence, & Abuse*, 12(2), ss.87–98.

Marshall, T.H. (1992). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.

Meeuwisse, A. och Swärd, H. (2013). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.

Montesino, N. och Righard, E. (2015). *Socialt arbete och migration*. Malmö: Gleerup.

Musto, J.L. (2010). Carceral Protectionism and Multi-Professional Anti-Trafficking Human Rights Work in the Netherlands. *International Feminist Journal of Politics*, 12(3-4), ss.381–400.

Nyers, P. (2010). No One is Illegal Between City and Nation. *Studies in Social Justice*, 4(2), ss.127–143.

Orme, J. och Ross-Sheriff, F. (2015). Sex Trafficking: Policies, Programs, and Services. *Social Work*, 60(4), ss.287–294.

Panican, A. (2007). *Rättighet och Rättvisa: Användbarhet av rättighet och rättvisa i sociala projekt*. [online] Tillgänglig: <https://portal.research.lu.se/portal/files/4701155/632656.pdf>

Parekh, S. 2008. Hannah Arendt and the Challenge of Modernity: A Phenomenology of Human Rights. New York: Routledge.

Plattformen Civila Sverige mot Människohandel. (2020). *Medlemskap*. [online] Available at: <https://manniskohandel.se/var-verksamhet/medlemskap/> [Hämtad 26 Nov. 2020].

Prop. 2003/04:111. Ett utvidgat straffansvar för människohandel. Tillgängligt: <https://data.riksdagen.se/fil/5308D88C-2292-4B87-8D16-8570A46FA49C>

Prop. 2009/10:152. Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.

Tillgängligt:

<https://www.regeringen.se/4adac8/contentassets/aeb6ad6cbba544b5918fcef417cb1fac/europaradets-konvention-om-bekampande-av-manniskohandel>

Quinn Patton, M. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

Riessman, C. K. (1993). *Qualitative research methods, Vol. 30. Narrative analysis*. Sage Publications, Inc.

SFS 1962:700 *Brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1998:408 *Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data*. Thousand Oaks, California: Sage Pub.

Silverman, D. (2017). *Doing qualitative research*. London: Sage.

Skilbrei, M.-L. and Holmström, C. (2013). *Prostitution Policy in The Nordic Region: Ambiguous Sympathies*. Surrey: Ashgate.

Skrivelse 2007/08:167. *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Visby: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*. [online]. Tillgänglig:

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2010-3-11.pdf>

Sven-Axel Månsson (2018). *Prostitution aktörerna, relationerna och omvärlden*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

United Nations (2000). *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. [online] Tillgänglig:

<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCbook-e.pdf>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Vuolajärvi, N. (2019). Governing in the Name of Caring—the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex. *Sexuality Research and Social Policy*. 16(2), ss.151–165.

Wahab, S. (2002). “For Their Own Good?”: Sex work, social control and social workers, a historical perspective. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 29(4).

Wästerfors, D. och Rennstam, J. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Wijers, M. (1998). “Keep Your Women Home”: European Policies on Trafficking Women. *Unpublished manuscript*.

Yen, I. (2008). , Of Vice and Men: A New Approach to Eradicating Sex Trafficking by Reducing Male Demand through Educational Programs and Abolitionist Legislation. *J. Crim. L. & Criminology*. 98(2).

Yttergren, Å. (2012). Swedish Gender Equality for Trafficked Women? Radical Official Remedies and Ethnic Otherness. *Feminists@law*, 2(1), ss.1–27.

Zimmerman, C. och Kiss, L. (2017). Human trafficking and exploitation: A global health concern. *PLOS Medicine*. 14(11).

9.Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej,

Jag studerar master i socialt arbete vid Lunds universitet och skriver mitt examensarbete om papperslösa kvinnor i människohandel. Syftet med studien är att undersöka vilket skydd det finns för offer för människohandel. Studien är avgränsad till att undersöka vilket skydd som papperslösa kvinnor som misstänks vara utsatta för människohandel för sexuella ändamål har. I ett första led undersöks lagar och regler som omgärdar fenomenet i Sverige. I ett andra led utreds hur väl det fungerar i praktiken.

Jag har läst om er verksamhet och ser er som viktiga aktörer i arbetet med denna målgrupp. Jag är därför intresserad av att hålla en intervju med dig som X (**profession**). Intervjun kommer ta mellan 45 och 60 minuter. En lämplig plats och tid för intervjun kommer att bestämmas i samråd med dig. Den här studien tar hänsyn till Folkhälsomyndighetens rekommendationer och med tanke på rådande omständigheter med Covid-19 går det även bra att ha intervju via andra plattformar som t.ex. Skype eller Zoom.

Jag hoppas att du är intresserad av att medverka i studien och att låta dig intervjuas. Den här studien följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. I den medföljda *Samtyckesblanketten* kan du läsa mer om Vetenskapsrådets etiska principer. Du är välkommen att kontakta mig via telefon eller e-post om något är oklart eller om du önskar kompletterande upplysningar.

Du når mig på följande e-postadresser eller telefonnummer:

Jelena Bezbradica

Tel nr: XXXXX

e-post: XXXXX

Emma Söderman, lärare vid Socialhögskolan, Lunds universitet, är min handledare och hon nås på e-postadress: XXXXX

Bilaga 2

Samtyckesblankett

Samtycke

Vid genomförandet av studien kommer författaren av studien följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, som i korthet innebär följande:

- Intervjupersonens medverkan är frivillig och denne kan när som helst välja att avsluta sin medverkan eller avstå från att svara på en fråga under intervjun.
- Intervjupersonen och berörd verksamhet kommer att avidentifieras i uppsatsen. Ingen obehörig kommer ta del av intervjumaterialet eller få vetskap om vem som sagt vad under de enskilda intervjuerna.
- Intervjun kommer att spelas in och transkriberas av oss själva. Efter godkänd examination kommer allt inspelat material och intervjuutskrifter att förstöras.

Jag har blivit informerad om att studiens syfte är att undersöka vilket skydd det finns för offer för människohandel. I ett första led undersöks lagar och regler som omgärdar fenomenet i Sverige. I ett andra led utreds hur väl det fungerar i praktiken.

Jag har blivit informerad om att studien är avgränsad till att undersöka vilket skydd som papperslösa kvinnor som misstänks vara utsatta för människohandel för sexuella ändamål har.

Jag är informerad och medveten om att personuppgifter och inspelningen av intervjun kommer att anonymiseras och hanteras konfidentiellt. Jag är informerad om att jag har möjlighet att ställa frågor under studien. Jag är informerad om att jag när som helst under studien kan avbryta mitt medverkande.

Ort och datum

Underskrift

Namnförtydligande